Olina Táborská

Hlas pro vraha

Téměř šedesát let byla smrt její matky zahalena tajemstvím

motto

motto

Olina Táborská

Hlas pro vraha

Praha 2015

© Olina Táborská, 2015
Cover photography © Soňa Šedivá, 2015

ISBN 978-80-267-0374-7

Věnováno mým dětem a sourozencům

Poděkování

Chci poděkovat několika lidem, kteří mi pomohli „doplnit si paměť“. Přece jen záběr šedesáti let je pořádné sousto. Děkuju paní Marii Heiderové ze Zlína za neutuchající zdroj informací a vzpomínek i za její podporu. Vlastě Adamcové vzdávám hold za trpělivost při čtení všech verzí románu. Správnost některých vzpomínek mi pomohla ověřit Dana Janků a za spoustu skvělých připomínek vděčím i Mileně Blažkové a Dagmar Doubravové.

Hlas pro vraha

Olina Táborská

Tento příběh je z velké části pravdivý. Vznikl z mnoha vyprávění a vzpomínek. Všechny postavy žily nebo ještě žijí. Aby s nimi nemohl nikdo nikoho identifikovat, pozměnila jsem jejich jména, mnohdy i pohlaví a postavení. Někdy jsem si vypůjčila od určité osoby jen povahu, jindy epizodu, změnila jsem i názvy vesnic. Jména i některé reálie osob figurujících v dokumentech archivu StB jsem změnila jen s ohledem na jejich potomky. Děti sice nesou následky činů svých rodičů po celý život, ale za své rodiče nemůžou.

Desítky let čekání na otevření archivu StB, další léta čekání na odtajnění složek s razítkem **Přísně tajné** pro mě znamenaly nejen trpělivost a usmíření, ale i dost času na fabulaci příběhu. Jeho konec jsem mohla napsat teprve nedávno.

1. část

MARIE

Když se Marie narodila, bylo jednomu z jejích vrahů deset let, druhému šest. Jednoho milovala, druhého nenáviděla.

Dvaačtyřicet let do odhalení

1.

Anka se nemohla vynadívat na tu krásnou ženu. Nevěsta v krajkových šatech se závojem až na zem jí ale jako maminka nepřipadala. Představovala si ji jinak. Víc obyčejně. A také starší. „Vypadá jak herečka," řekla a podívala se na tetu Jitku. Seděly v kavárně hotelu Moskva ve Zlíně. Tehdy to byl Gottwaldov, všichni říkali Zlín.

„Tož... Po ní nejsu," dodala Anka a vrátila se očima k fotce. Některé lidi z černobílé podobenky s vroubkovanými okraji, jaké v roce 1948 vycházely z fotoateliérů, poznala. Odstrčila loktem hrníček s kávou a posunula fotku na kraj stolu, co nejblíž k oknu. Vtom Jitka ukázala prstem na dívku, sedící s nohou přes nohu vedle paní s bílými vlasy. „To su já," řekla a zapálila si cigaretu. Anka s obdivem sledovala, jak teta elegantně kouří.

„Bylo mi pětadvacet. Tvojí mamě sotva osmnáct," dodala Jitka zjihlým hlasem a znovu potáhla z voňavé Luny. „Vdávala se tak mladinká," povzdychla si.

Od sestřiny smrti už uplynulo čtrnáct let, a kdykoli o ní mluvila, natožpak viděla-li ji na fotografii, neubránila se smutku. Ta tragédie byla pořád živá.

Anka ještě před pár dny nevěděla, že tahle úžasná teta existuje. Baculatá Anička měla problém uvěřit, že vysoká, štíhlá, noblesní dáma je její blízká příbuzná.

Já su malá a tlustá, pomyslela si. A také je vidět, že su z dědiny…

Chvíli tetu nenápadně pozorovala. Všimla si, že přece jen mají něco shodné. Pravidelný obličej. Podle měřítek krásy, jak to Anka kdysi četla, i když takové „blbosti“ ji nezajímaly, by měly mít obě půlky obličeje stejné parametry. U ní a u tety to očividně platí. Jejich podlouhlým obličejům slušel jakýkoli účes. Teta si husté vlasy, skoro tak hnědé, jako jsou její oči, upravovala do elegantního účesu prozrazujícího noc na velkých natáčkách. Vzdušné vlny, sčesané na jednu stranu, si nacvičeným pohybem prstů prohrabovala a shrnovala z čela. Občas i zbytečně. Gesto však dalo vyniknout pěstěné drobné ruce se štíhlými prsty s rudě nalakovanými nehty. Vzorně, bez jediného kazu a nedokonalého tahu.

Ani to Ance neuniklo. Nenápadně mrkla na své „tlusté“ prsty. Nejraději by si na ně sedla. Aspoň dala ruce pryč ze stolu.

„Ale ty jí jsi podobná!“ vykřikla teta. Pár hostů kavárny se podívalo k jejich stolu. Anka znervózněla, teta si toho ani nevšimla. „Máš její modré oči, i to protáhlé obočí. A malou pusu. Vlasy máš po nás, aj tvoja mama je měla tak bohaté, akorát že tmavé,“ pronesla.

Anka se blaženě usmála.

„Aj ten křivý zub máte stejný,“ všimla si teta a dodala: „Neboj, to spravíme…“

Opět potáhla z cigarety. Neteř ji fascinovaně sledovala. Jitka ten obdiv už zaznamenala. Zalila ji vlna vzteku a nejraději by zařvala na celou kavárnu: „Kdyby jí nezavraždili

mamu, neseděla by tu jak šedá myš, aj tak vyděšená. Nedotčená ženskými fintami. Šak ju to ani neměl kdo naučit!“

O tom, jak žije, věděla od sousedky ze vsi, kde Anka dosud bydlela.

Podle toho, jak byla neteř soustředěná – Jitka vnímala v jejím výrazu napětí, šok, překvapení, emoce – si potvrdila, že švagr všechny fotky z prvního manželství zlikvidoval. Vlastní mamu by jí zapřel!

„Rači kdyby se chlapom tak nelíbila,“ vrátila se pak k tématu krásy své sestry, přitom míchala nářečí se spisovnou češtinou. Nakonec dodala:

„Nepřineslo jí to štěstí.“

Teď už to ani cigareta nezachrání. Vytáhla z kapsičky letního kabátku bílý kapesník, perfektně vyžehlený a složený do rovného obdélníku. Přeložila ho ještě napůl a cípkem si lehce otírala slzy pod očima. „Vždycky řvu, když si na ni vzpomenu,“ řekla omluvně.

Anka, zahlcená dojmy i z rozpaků nad prostředím kavárny, v níž byla poprvé v životě, nevěděla, jak se chovat. V okamžiku, kdy teta nechala odnést prázdné šálky od kávy a poručila jim sodovou vodu, zopakovala, co ji napadlo při prvním pohledu na obrázek její matky:

„Určitě by ju vzali k filmu…“

„My jsme si vždycky říkali, že by předčila i Lídu Baarovou,“ navázala teta. V jejím úsměvu neteř závistivě zaznamenala kontrast rudě nalíčených rtů a čisté běli rovných zubů. Maminka by asi byla také tak krásná, proletělo jí hlavou, zatímco teta pokračovala v narážce na prvorepublikovou herečku: „Ty Lídu ale nemožeš znát. Když ses narodila, už se filmy s ňú nepromítaly. Od té doby jsem roky nebyla v kině, dívat se na ty sračky a ještě za to platit by mě ani nenapadlo.“

Anka zbystřila. Teta změnila tón. Začala mluvit nazlobeně. Novopečená neteř zatím netušila, jak teta nenávidí všechno to, v čem Anka vyrůstala.

„Tvůj tata je pořád komunista?“

„Já nevím,“ pokrčila dívka rameny. Podivila se: „Kdo není komunista? A co je na tom špatného?“

Byla zmatená.

Teta vylítla: „Co to plácáš?“, ale hned zvlídněla, vědoma si nebetyčného venkovanství dcery své milované sestry: „Ty toho nevíš víc, jednou ti to povykládám. Dnes na to není čas. Ale pamatuj, že všecko, co tvůj otec dělá, je pokrytectví. A že je to veliký gauner.“

Anka si všechno ukládala do paměti. Ještě se pořádně nevzpamatovala z pozvání a následně z kavárny, kam ji teta vzala. Z toho, že pila poprvé v životě zrnkovou kávu jediné značky, která byla v roce 1966 k dostání – Standard.

Rozpaky nevěděla, co má říkat. Macecha by se zeptala: „Co jsi jak zařezaná?“

Znovu se zadívala na fotografii. Pak ukázala prstem na ženu stojící na fotce ve druhé řadě vlevo. Byla to jedna z maminčiných družiček. Její tvář se zdála dívce povědomá. Na fotce, pravda, byla žena hodně mladá, ale… „Ježíši, to je přece paní Zelenková!“ vyhrkla. „Chtěla si mne vzít za vlastní. Jednou mi to řekla.“

„Opravdu? My jsme si vás také chtěli vzít, ale tvůj tata se s nama nebavil. Po pohřbu jako bychom neexistovali. Celá naša rodina,“ postěžovala si Jitka.

„Nechal mamu spálit druhý den po smrti, dacan,“ soptila.

Anka se mlčky pokoušela vrýt si do paměti každé tetino slovo. Doma o tom bude přemýšlet. Zatím jen zaznamenávala nové a nové dojmy a teta velkoryse nabízela další:

„Maminka před ním klečela na kolenou a prosila ho, aby jí tvoju mamu dovolil pochovat do hrobu k tatínkovi. Nehnulo to s ním…“

Takové novinky! Anka byla sběratelkou novinek. Cokoli zaslechla nového, uložila, zařadila do pomyslné rubriky, kterých měla plnou hlavu. Hrála si na novinářku.

„Jednou ti to všecko povykládám,“ vedla teta víceméně monolog, protože neteř byla ze všeho úplně zblblá a nedokázala reagovat. Jitka ji pohladila po ruce, položené už zase na stole. „Ani se neptám, jak se máš, paní Škrkalová mi všecko řekla. Bože, cérko, nevíš, jak jsme čekali, až ti bude patnáct, abychom se s tebú mohli vidět. Do té doby jsme to měli zakázané. Tvůj tata. Nepřál si, abyste věděli, že existujem… František ti nic neřekl? Před dvěma lety jsme se s ním sešli v učilišti.“

Anka zakroutila hlavou a zlobila se na Františka, že jí to zatajil. Vybavila si okamžik, kdy jí bratr odmítl prozradit, proč ho otec seřezal a cosi nebo kohosi mu zakazoval.

Asi nechtěl, aby mě také zmlátili, pomyslela si. Zakázala si o výprasku bratra mluvit, netušila, že teta všechno ví.

„Už je vyučený a bydlí v podnájmu v Babicích. Jezdím tam za ním,“ oznámila tetě. Přemýšlela, zda vyslovit i to, co jí šlo hlavou. Nakonec to řekla: „Závidím mu, že je starší a už nemusí bydlet s Ní.“

Teta věděla, kdo je Ona. Macecha. Nikdy ji neviděla, ale o tom, že si jejího ex-švagra vzala nějaká Jarmila ze Zádveřic, se dozvěděla hned po jejich svatbě ve čtyřiapadesátém.

Napila se stydnoucí kávy – seděly tu už skoro hodinu – a snažila se mírnit neteřin vztek: „Nechtěl, aby ses trápila. Šak nám pověděl, jak to máš s tú… Ani na jméno jí nemůžu přijít. Vím, jak se k tobě chová. Ale jestli chceš, možeš se odstěhovat na internát.“

„Cože? Opravdu?“ vykřikla Anka. Nejraději by tetu objala, ale neuměla dávat najevo city, protože to nezažila. Nikdo ji neobjímal, nehladil, nechválil. No… nikdo. Věděla, že ji má ráda stařenka, ale ta si hlídala podobná gesta, aby si „cérka nezvykla“. A tak si Anka, která tušila, že neumí být spontánní, připadala neohrabaná. „Tam sa nedá vydržet,“ dodala.

„Šak Škrkalka říkala,“ přidala teta svůj poznatek. Aby skryla dojetí, mávla na číšníka. Potom zaplatila. Stálo to necelých deset korun. Pro Anku částka, jakou by nemohla vydat jen za dvě kávy a sodovky.

Sem budu chodit, slíbila si a rozhlížela se po rozlehlé kavárně, jež zabírala polovinu hotelového přízemí. Tady je to nóbl, pomyslela si o prostředí s těžkými zelenými závěsy na oknech, visícími od stropu až k zemi. Mahagonové stoly ve dvou řadách se židlemi pro čtyři hosty byly v té době velký hit. Domácky působící sedačky pod okny stejně jako zelený semišový koberec; křišťálové lustry vydávající tlumené světlo vnímala jako vrchol luxusu. Zdálo se jí, že číšníci chodí po špičkách. Nechápala, jak to, že tu není hluk, a přitom kavárna byla skoro zaplněna.

„Tak pojď, počítala jsem s tím, že budeš chtět na internát,“ popoháněla ji teta.

Od hotelu se vydaly směrem k vysoké budově, čnící v areálu národního podniku Svit od roku 1938 jak mrakodrap. Však se jí tak říkalo. Anebo „jednadvacítka“. Administrativní centrum podniku. V přízemí bylo kádrové oddělení, kde se lidé ucházeli o práci a také o ubytování na internátech a svobodárnách.

Teta chvíli mluvila s úřednicí, ta si opsala z Ančina občanského průkazu potřebné údaje a řekla jí, že bude bydlet na třetím dívčím internátě.

„Je to ten druhý shora od Domu umění," upřesnila.

„Zavedu tě tam," pronesla rázně teta a vystrkala neteř ven. Nasměrovala ji k obchodnímu domu, dominujícímu náměstí Práce od dvacátých let. Anka jedním okem zkoumala zboží ve výlohách, ale musela spěchat, teta zrychlila krok, navigovala neteř doleva do mírného kopečka, kde stály v zeleni ve dvou řadách nad sebou čtyřetážové funkcionalistické budovy typické Baťovy architektury.

Vešly do rozlehlého foyeru s vrátnicí. Anku ruch internátu ohromil; sledovala spousty dívek vracejících se ze směny. Zdravily vrátnou, vyptávaly se, zda nemají nějakou poštu. Patnáctiletá Anka nasávala atmosféru, jejíž součástí se právě stala.

„Tak od zítřka, ano?" potvrdila to, co s tetou dojednaly, vrátná v květované zástěře s trvalou na hlavě. Jen co vyšla ze své kukaně, všimla si Anka, že má na nohou filcové papuče s přezkou. Takové, jaké Anička dostávala každý rok na Vánoce. Právě však bylo léto…

Venku teta znovu objala nalezenou neteř. „Už musím jít, na autobus trefíš. Až se zabydlíš, přijď za mnou, najdeš mě tady," řekla a vylovila z kabelky papírek s adresou pracoviště. Byla úřednicí na úrazovce, zvané jednatřicítka. „Je tam aj telefon, z vrátnice mi zavolaj, přijdu pro tebe," upřesnila.

Ještě jednou Anku objala a dala jí pusu na obě tváře. „Bože, já su tak ráda. Někdy mi představíš Janičku, ano? A příště mi o ní popovídáš, musím už dom."

Kousek šla Anka s ní. Potkávaly nebo míjely další skupiny dívek.

„Pojď, ať ti dám ještě pusu," řekla náhle teta a rozpřáhla ruce. Anka si její něhu nechala líbit tak trochu odtažitě, ale bylo jí to příjemné.

„Ozvi se brzo!“ zvolala teta a odcházela směrem k obchodnímu domu. Anka se za ní ještě dívala. Je tak elegantní, pomyslela si. Vypadala jsem vedle ní jak dřevák, týrala se a pohledem sjela své „neforemné“ letní šaty se vzorem „pro staré baby“, které jí koupil staříček ve Slušovicích. A ty vyšmajdané boty! Však si hned po výplatě kúpím takové, jak měla teta – na podpatku, naplánovala si. Zastavila se u Revoluční třídy, po níž jezdily auta i trolejbusy. V padesátých letech se jmenovala Stalinova. Anka přešla po přechodu a byla na autobusovém nádraží. Myšlenky jí v hlavě tvořily pořádný chaos, nevěděla, co si ze všech překvapení toho odpoledne vybavit dřív. Na zastávce si stoupla do dlouhé řady na konec. Nemohla se dočkat, až autobus přijede a ona si bude moci v klidu tu fotku prohlížet.

Za chvíli se jí to splnilo. I místo na ni zbylo. Jen usedla, vyndala z tašky fotografii. Část svatebčanů znala osobně, u těch zbylých si mohla představovat, kdo asi jsou. Ve vytváření příběhů byla dobrá. Stačilo, aby ji někdo zaujal, už fantazírovala. Teď pozorovala nevěstu. Nedokázala si představit, že je to maminka. Jaká by asi byla?

Nejvíc je jí podobný bratr František, napadlo ji. Mají stejné rysy i vlnité tmavé vlasy. Já mám dráty, pomyslela si o svých světlých vlasech, které musela nosit ostříhané podle kastrolu a na spánku sepnuté sponkou. Ofinu jí zatím macecha nedovolila.

Jen co uteču, nechám si ostříhat ofinu a nabarvím se na tmavo. Budu je mět jak maminka, rozhodla se. Konečně ví, jak vypadala. Však to bylo už sedm let, co si ji mohla jen představovat a co o její existenci věděla…

2.

Horké srpnové odpoledne ve vesnici na Zlínsku v roce 1959. Ženy, ohánějící se na poli hráběmi nebo vidlemi, pracovaly v plátěných květovaných zástěrách, rozepnutých nahoře i dole aspoň na pár knoflíků. Každou chvíli si některá otřela čelo nebo z něj spodním rtem sfoukla prach a drobné kousky slámy. Nohy v gumových holínkách se potily, ale hrabat pokosenou slámu naboso nešlo. Osmiletá Anka mezi nimi poletovala jen v kalhotkách a nátělníčku. Na hlavě měla velký kapesník, u nějž stařenka zauzlovala všechny čtyři rohy, aby vnučku chránil před úpalem. Nosila ženám v konvici na mléko vodu, kterou nabírala z velkého džberu stojícího ve stínu pod lípou. Vodu přivezla stařenka na voze taženém krávou, pasoucí se opodál. Obtěžovaly ji mouchy. Měla jich plné oči. Anka by ta ošklivá nazelenalá mušiska chtěla odhánět, ale nenechali ji. Musela být po ruce, kdyby měla některá družstevnice žízeň.

Nejvyšší a nejhezčí z nich byla paní Zelenková. „Anko, ty jsi zlatá, ešče že ťa tu máme," poděkovala za občerstvení modrooké dívence s takřka bílými vlásky. Ta se zachvěla blahem. Byla zvyklá spíš na příkazy a tresty. Vyslala do výšky očí paní Zelenkové vděčný pohled a tehdy paní Zelenková pověděla něco, co Ance změnilo nadobro život.

„Ty ani nevíš, žes mohla byt moja dcera. Chtěla jsem si tě vzít, když vaša mama umřela, ale tvůj otec mi tě nechtěl dat."

Anka moc nerozuměla a paní Zelenková víc neřekla. Jen se na děvčátko velice smutně podívala, ještě jednou si pořádně lokla teplající vody, poněkolikáté otřela čelo a vrátila se k hrábím. Pořádně se jimi rozmáchla, aby zabrala co nejvíc slámy, která zbyla na poli plném slámových panáků, sušících se na slunci. Práce musela ubíhat, doma čekala další.

3.

To nedělní odpoledne mohla Anka opět strávit se stařenkou. Byla šťastná navzdory tomu, že práci na poli nenáviděla. Tehdy se však muselo pracovat na družstevním a někteří ve vsi měli ještě vlastní záhumenky. „Aspoň ať je něco pro slépky," slýchávala Anka. Raději by se stařenkou byla v kuchyni, kde na ni pokaždé čekala nějaká dobrota. Jenže když stařenka zavelela: „Jede se na pole!" mohla si vnučka jen pomyslet, aby žádné pole neexistovalo. Říci to nahlas? Stařenka by jí dala!

A tak si Anka potají představovala, jak jednou bude bydlet ve městě v činžáku. Bez polí a zahrádky.

Když dala v to srpnové odpoledne, kdy se dozvěděla podstatnou informaci o svém životě, napít všem ženám, vzala si menší hrábě a šla také pomáhat. Nejenže ji to nebavilo, ještě se jí vždycky udělaly bolavé puchýře a nohy i ruce mívala odřené od ostré slámy.

„Bože, děvucho, ty jsi nešikovná," říkávala stařenka, když jí rány ošetřovala.

Vnučka však věděla, že hubující stařenka to nemyslí zle. To se jen snažila cérku zbytečně nerozmazlovat.

„Budeš to mět dycky těžké, tož si rači zvykaj," povzdychla si mnohdy; vždy tak, aby Anka slyšela. Jen ať si vryje do paměti, kam patří!

Že ji stařenka má ráda, věděla dívenka bezpečně. I tentokrát na ni po návratu z pole čekal velikánský krajíc chleba s křupavou kůrkou, tlustě namazaný sádlem nebo pomletými škvarky. K tomu čtvrtlitrový plecháč hodně oslazené melty s mlékem.

„Ešče se najez, než půjdeš, pořádně se najez," pobízela ji stařenka. Potom šla vnučku vyprovodit na můstek nad místním potůčkem. Anka už jen vyběhla do kopce, na němž

stála přízemní chalupa, stejná, jakou měla ve vsi skoro každá rodina (kromě těch, co si postavili domy takzvaně na štorc, tedy do patra). Ančin otec, jeden ze stařenčiných synů, se sem s rodinou nastěhoval teprve nedávno. Na lepší bydlení neměl peníze. Byl vlastně rád, že s druhou ženou Jarmilou a třemi dětmi můžou konečně žít sami. Donedávna sdíleli domek v Zádveřicích s Jarmilinou matkou.

Tušil, že je jeho máti pro prostřední dceru Annu bytost na celém světě nejdražší? Asi ne, nebyl věčně doma a Anka se vytratila, kdykoli to šlo. Měla ráda i staříčka, i když toho moc nenamluvil. Musela se pořádně zaklonit, aby se mohla podívat do jeho laskavých očí. Ale pusu mu dát nechtěla, šimral by ji jeho knír.

Kdyby to šlo, nechali by si ji u sebe. Měli však v domku u silnice pouze jednu místnost, zbytek obýval jejich nejstarší syn Pepa s manželkou Alenou a sedmiletým synem Pepíkem. Staří si nechali krajní místnost, bývalou kuchyni. Vstupovalo se do ní z chodbičky, stejně jako do části obývané synovou rodinou.

Výminek měl do začátku kamna a kredenc, ke každé zdi se postavila postel, mezi ně ke zdi skříň. Nad ní visel oválný svatý obraz v rámu z třešňového dřeva. Anka si díky tomu dlouho představovala nebe jako ráj s krásnými a laskavými lidmi, podobnými Panně Marii držící v náruči Jezulátko.

Pod oknem stál stůl a v pravém rohu u dveří šicí stroj, u kterého se také sedávalo, sešlo-li se víc lidí.

Když se Anka naučila číst, těšila se na to, jak stařenka pokaždé vymění plátěný vyšívaný obrázek s nějakou průpovídkou, jímž se chránila zeď u sporáku před stříkanci z jídla. Nejvíc se jí líbilo: *„Host do domu, Bůh do domu“* a ještě: *„Bez Božího požehnání, marné naše namáhání.“*

Ančin otec František byl předseda místního JZD. I kdyby

si staříčci chtěli Anku k sobě vzít, nešlo by to. Nejen kvůli nedostatku místa. Jak by to vypadalo, kdyby ji otec nechal rodičům. Ostatně, už jednou ji odmítl dát těm Zelenkům. Ne že by ji tak miloval, jenom hrál divadlo před lidmi.

4.

Obyvatelé malé vesničky v gottwaldovském okrese, neměla ani osmdesát čísel, však věděli své, tedy i to, že by pro Anku bylo lepší, kdyby žila u Zelenků. A že Frantova druhá žena ta děcka nemá ráda. Aspoň jedno se mohlo mít lépe…

Anička by však raději žila u stařenky a staříčka. Neměla by hlad a nikdo by ji netloukl řemenem každý večer a každé ráno za to, že se pořád v noci „poscává“ – jinak to macecha už neřekla. Večer od ní Anka dostávala „preventivně“, ráno „zaslouženě“. Tak jí to bylo vysvětleno.

Anka si myslela, že ji macecha nenávidí. Je to proto, že se „poscávám“, myslela si a jako kajícnice tiše trpěla při každém výprasku. Akorát se soustředila na to, aby jí nevylítly slzy; aspoň takto projevila vzdor. Vlastně plakala málokdy. Mlčky snášela Její příkazy, zákazy, tresty, nadávání, nevrlost a často i vztek. Neuměla si vysvětlit proč, ale jen do té doby, než jí paní Zelenková řekla, že jí pravá maminka umřela.

Tušila, že se dozvěděla něco významného. Bohužel se následkem této zvláštní informace zatvrdila vůči mamince, jak jí do té doby říkala, ještě víc. A už se jí nechtělo ji tak oslovovat. Tehdy jí začala v duchu říkat Ona.

Zvykla si na to, že ji bije řemenem, nepromluví na ni zbytečného slova a všechno jí zakazuje. V tomhle na tom byli všichni tři sourozenci stejně. Ani chleba sádlem si nesměli namazat, přitom ho mívali po každé zabijačce plné hliňáky.

„Sádlo je na vaření," řekla stroze macecha. Jak to, že otec sádlo smí? divily se děti. Anka, František a Janička mohli jen chleba posolený nebo s odpornou marmeládou, kterou Ona přinášela z obchodu ve vysoké plechovce. Vyklopila ji do mísy a Ance se udělalo špatně při pohledu na třesoucí se nahnědlou masu, vůbec ne tak dobrou, jakou dostávala u stařenky.

„Až budu velká, nikdy nebudu jest chleba s marmeládů," zapřísahala se.

Zákazů platilo v domku na kopci, U Frantíků, jak se jim říkalo, víc. Hlavně pro Anku. Nesměla si hrát s panenkou, kterou dostala od kmocháčka. Když zemřel, panenka se jí ztratila, ale Anka tak dlouho hledala, až ji našla v ložnici na dně sekretáře, zastrčenou za krabicemi s dokumenty a fotkami. Pak hračku ukrývala pro změnu sama ve slámě ve stodole. Hrála si s ní už jedině tehdy, když měla jistotu, že je Ona mimo dům.

Od smrti kmocháčka už Anka žádnou hračku nedostala, a tak si musela vystačit s tou jedinou, s kaučukovou mrkačkou se zlatými vlasy. Na břicho jí jehlou vyryla jméno: *Milenka Kalužová*. Jednou se Ona bavila s hodnou paní. Anka se dlouho nemohla zbavit vzpomínky na laskavou ženu, která jí tehdy dala čokoládu Milenu. A tak aspoň po ní příjmením pojmenovala to, co měla po stařence a staříčkovi nejraději. Křestní jméno dostala hračka po čokoládě.

Až budu velká, budu si kupovat čokolády Mileny, pojala tehdy další úmysl do budoucna.

Kdykoli ji matka viděla si hrát, našla důvod ji seřvat.

„Dalas králíkom? Nedala, to jsem si mohla myslet!" hřměla a už se oháněla po dcerce nebezpečnou rukou. Anka její sílu znala a naučila se jí uhýbat. Uhýbala pak před každým nenadálým pohybem kohokoli. Jednou to však nestihla

a Ona ji tak praštila, že Anka narazila hlavou o kamna. Bolelo to několik dní.

Trávu pro králíky trhala rukama, srpem sekat ještě neuměla. Musela také denně nanosit uhlí a dříví do kuchyně ke sporáku. V létě i v zimě, protože se na něm vařilo. Chystala žrádlo pro psa, uvázaného u boudy; k večeru zaháněla husy do chlívku, chystala praseti a koze kbelík s pomyjemi, šrotem, vařenými zemáky a tím, co dům dal.

V zimě bylo méně práce, proto ji měla raději. Dokonce se našel čas i na sáňkování. Měli největší zahradu ze vsi; zvedala se do kopce a uprostřed trčel pořádný hrbol. Chodila k nim i ostatní děcka. Vždycky jí někdo na chvíli půjčil lyže. Bavilo ji najet si na ten hrbol a potom skočit. To byla paráda!

Jednou si koupím svoje, těšila se vždy, když kamarádce Drahuně vracívala lyže s řemínky; jeden se připnul kolem nártu a druhý přes špičku botky. Drahunu lyžování nebavilo, raději jezdila na sáňkách s Ančiným bratrem Františkem. Anka toho vděčně využívala, šťastná, že v zimě nemusí na pole.

Františkova rodina neměla své vlastní záhumenky, ale jako každá, která v JZD pracovala, dostala na jaře přiděleno několik měřic řepy, kterou musela dvakrát vyplet. Nic horšího Anka neznala. Řádek, který jí macecha vždy určila, byl nekonečný. Od té doby měla raději zimu než léto.

V zimě kromě toho, že krmila dobytek a drůbež, plnila denně společně s Františkem piliňáky – kulatá kamna s pilinami. Držela kůl, kolem kterého vyšší a silnější František házel piliny. Druhou holí je udusával, aby kamna dlouho hořela. Kůl pak musel rychle vytáhnout, aby se piliny nedrolily. Díra uprostřed zajišťovala dobrý tah kamen. Takto se topilo v ložnici. Kolem kuchyňských kamen musela

pořád stát plná vědra vody. Děti ji nosily od studny před domem. Anka vždy třetinu vody z kbelíku vylila, jak se s ním plahočila. Když to Ona viděla, dala jí facku.

Domácí úkoly psala Anka většinou těsně před vyučováním a později, když od šesté třídy dojížděla do školy vzdálené sedm kilometrů, v autobusu. Učitelé to nepoznali. Pořád patřila k nejlepším žákům. Akorát to doma nikoho nezajímalo... Jediná stařenka se vždy ptala, jaké bylo vysvědčení, a potom dělala překvapenou, ale Anka věděla, že to je hra, protože stařenka stejně nakonec vyndala nějaký mls a dělala, že ho má doma jen náhodou. Od té doby, co věděla, jak vnučka miluje čokoládu Milenu, měla ji pro ni často v šuplíku u stolu. Pak jen stačilo, aby si Anička všimla, jak stařenka zvedá ubrus, a jazýček už cítil tu slast, která se vzápětí rozlila v mlsné pusince.

1947–1954

Přežije jen jedna

1.

Když se František podruhé ženil, bylo synu Františkovi pět let, Anně tři a Janičce dva roky. Brali si ji se ženou Jarmilou z kojeneckého ústavu.

K ní Jarmila přilnula. Nevadil jí ani František. Měl tmavé kudrnaté vlasy a obličejík jak holčička. Ani ji neznervózňovalo, že byl ze všech tří nejvíc podobný své matce, kterou Jarmila znala.

Jen s Ankou si nevěděla rady. Bylo to tvrdohlavé děcko, s nímž to nešlo po dobrém ani po zlém. „A ešče to její poscávání! Jak dlůho to potrvá, dyť už proscala celý otoman!“ křičela občas na manžela. Přišel-li domů předtím, než šla děcka spát, ukazovala mu Ančin „proscaný“ otoman s dírou uprostřed, kterou vždycky vycpala slámou. František na děti neměl čas a bylo mu to jedno. Stejně mu v životě jen překážely. Veškerou péči o ně svěřil druhé ženě. Ta kdyby mohla, nechala by si jen Janu a Františka. Škoda že Anku nechtěl dát té Zelenkové, pomyslela si občas.

2.

Otce tří sirotků znala Jarmila od roku 1948. Po svatbě s krásnou Marií se totiž nastěhoval k příbuzným v Zádveřicích do baráku v ulici, kde Jarmila bydlela s matkou. Čtyřiadvacetiletý František a osmnáctiletá Marie dostali pokojík ve strýcově rozestavěném domě. Prý mu za to synovec pomůže barák dostavět. Nedá se říci, že by Franta nepomáhal. Akorát ho to nebavilo, nejraději by po své práci v gottwaldovském Svitu odpočíval, ale jinou možnost neměl.

František velmi brzy zaznamenal sousedku ob jeden dům. Jarmilu. Ani svůj zájem nemusela dávat najevo, vycítil ho. Obdivovala jeho nacvičené pohazování hustou patkou světlých vlasů a v bleděmodrých očích, připomínajících pomněnky rostoucí tu na loukách, se ani nesnažila vidět romantiku. Žádná tam nebyla.

V jejích očích – ani modrých, ani zelených – se mu nevyrovnal žádný z prvorepublikových filmových herců, které stačila zhlédnout, než je na plátnech vystřídali chlapáci budující „lepší svět“, hrdinové polí, dolů a těžkého průmyslu, umounění ve tvářích, v pracovních montérkách, ale s perfektně zahraným šťastným výrazem. Tohle měl být po roce 1948 ten správný sex-appeal.

František, ač v té době obyčejný dělník ve Svitu, vypadal zcela jinak. Chodil zásadně v obleku a vždy byl příjemně upravený. Jarmila objektivně uznávala, že si vzal krasavici, ale jeho živočišnost vycítila.

Na osud nevěřila. Kdyby věřila, jednou by na něj byla pořádně naštvaná, takto se mohla zlobit jen na sebe, že se tak tragicky zamilovala. S Františkem ji spojovala obrovská síla. Pokud to byla láska, tak pořádně patologická. A kdo ví, zda šlo o lásku i u Františka. Zda to nebyla jen sexuální

přitažlivost spojená s nutností najít matku dětem. Společná vášeň jako by jim byla odměnou za tíhu života, jaký povedou.

Stejně jako František a Marie dojížděla i Jarmila za prací do Zlína, od roku 1949 Gottwaldova; byla úřednicí v pojišťovně. Občas jeli všichni tři stejným vlakovým spojem, ale nikdy spolu nepromluvili, jen se zdravili. Jarmila brzy postřehla Mariino těhotenství, a aniž by k tomu měla jediný důvod, začala se těšit, až bude František jezdit sám.

No, tak úplně bezdůvodně si ty naděje nedělala. Stačilo, když se její a Frantův pohled střetly, pokaždé jí projela taková slast, že se jí až nohy podlomily. O to víc ji to k němu přitahovalo bez ohledu na to, že má krásnou ženu. Až moc krásnou.

Vysoká, plnoštíhlá Marie se nosila s vědomím, že budí obdiv. Když se vdávala, nebylo jí ještě osmnáct. Vdavky se tehdy považovaly za vrchol snažení mnoha dívek opouštějících měšťanku. Marie si to patřičně užívala. Samozřejmě jí neunikl Jarmilin zájem o Františka, ale mrňavá Jarča s trvalou na hlavě pro ni nic neznamenala. Marie natáčky nepotřebovala, natož aby si musela nechávat dělat na hlavě drn, jaký nosila Jarmila. Marie měla být nač pyšná. Nejen na tvář s pravidelnými rysy s malou pusinkou a krásně vykrojenými rty do srdíčka, ale i na čistou pleť, možná díky spoustě mléka, které v mládí vypila; maminka pracovala v mlékárně.

Husté, tmavé, přirozeně zvlněné vlasy nosila zastřižené na mikádo a česala si je s pěšinkou uprostřed. Každého fascinovaly její fialkově modré oči s dlouhými řasami. Měla obočí zvláštního tvaru, připomínajícího vanilkový lusk.

Těžko se odolávalo někomu, kdo vypadá jak porcelánová

panenka, kterou vyrobil mistr a udělal z ní fascinující hračku. Marie však jako hračka jenom působila. Byla trochu prostořeká, někdy zbytečně moc mluvila, zato ji lidé považovali za velice srdečnou. Uměla milovat sebe, manžela, maminku, sestru a život vůbec. Ráda se smála, s každým se dávala do řeči.

Takto ji Ance popsala teta Jitka. Také krásná žena. Potrpěla si na eleganci. „Však se maminka snažila, abychom s Mařenkou chodily hezky oblékané, upravené," řekla a s gustem jí povyprávěla všechno, co si myslela o seznámení „taty s tú"... S Jarmilou.

„Museli se dát dohromady, když vaši bydleli u toho strýca. Stejně si myslím, že si už tenkrát začali, Mařenka byla těhotná a tvůj tata žádnú sukňu nenechal na pokoji," zapamatovala si Anka. Z tetou pronesených útržků si vyfabulovala příběh krátkého manželství, které skončilo maminčinou smrtí.

Domyslela si, jak musela být Ona nešťastná, když ani ne za rok od nastěhování jejích rodičů do Zádveřic odvážel povoz pár věcí, co si stačili pořídit, do Kroměříže, kde se Anka narodila.

„Aničko," zvýšila teta Jitka hlas, když se ve vyprávění dostala k této události, „já ti povídám, že on ju nechal zabit, jestli ju nezabil sám, kvůli té... No, však víš. Jarmile. Doufám, že aspoň ty se to jednou dozvíš, jak to bylo. Já nemůžu dělat nic, zkoušela jsem to mockrát. Vždycky jsem narazila na mlčení a aj varování, ať si nezahrávám. Zapamatuj si tato jména: Tuček a Ohradník. To byli kumpáni tvojeho taty. Ti všecko zařizovali kolem pohřbu. A všeci byli kurevníci," odplivla si pomyslně Jitka a nevnímala neteřin zděšený výraz.

Anka si opravdu všechno, co kdy teta pronesla, pamatovala. Na rozuzlení však musela čekat ještě desítky let.

Po roce manželství se František přiblížil ke snu udělat kariéru. Stal se osobním řidičem na okresním výboru KSČ v Kroměříži, tehdy velmi významné nejen historicky a nejen pro křesťany – šlo o residenční biskupské město – ale i pro komunisty. Až do své svatby s dcerou prezidenta Gottwalda tu působil „esenbák“, později ministr obrany Alexej Čepička. Soudruzi z hanácké Kroměříže tak měli v Praze své kontakty.

Aby mohl být funkcionářům stále k dispozici, musel se František do města nastěhovat. Mladých mužů oddaných straně bylo zapotřebí. A František oddaný byl. Neexistovalo nic, co by pro partaj neobětoval. I volný čas, i když měl s Marií první dítě a rovnou syna. Narodil se osm měsíců po svatbě. Dostal jméno po otci.

3.

V říjnu roku 1947 poslal osud (nebo ďábel) Františka do dílny, kde Marie už pár měsíců pracovala. Hned pootočil heftovací stroj, na němž přibíjel (heftoval) stélku budoucí boty na kopyto, tak, aby stále viděl na atraktivní děvče pracující u téhož kruhu, jak se jedoucímu pásu s rozpracovanou obuví říkalo.

Marie si v ten den, kdy nastoupil, do krve rozedřela prsty o smirkový papír na rychle se otáčejícím disku, k němuž přikládala kopyto se svrškem boty ještě bez podrážky. Musela vyvinout sílu, aby rozdrásala okraje kůže připevněné na kopytě. Na zdrsněné okraje další dělníci lepili podrážky; měli na to těžké mašiny a byla to nejdůležitější operace.

Marie by toho nového krasavce, který ji, jak si hned všimla, sleduje, raději viděla u této práce než u heftování, které jí přišlo moc jednoduché. Po šichtě jí vysvětlil, že je ve Svitu dočasně. Navazoval kontakty jinde a sliboval si lepší kariéru, než jakou kdo udělá ve fabrice.

„Odešel jsem ze salesiánského kláštera, protože mám jiné plány než být u flanďáků," řekl Marii na prvním rande, které se konalo v první den jeho zaměstnání ve Svitu.

František na ni čekal u šatny. Jak vycházela, líbila se mu ještě víc, než když ji viděl na dílně v pracovní zástěře. Tmavomodré květy šatů, jež zahlédl pod rozepnutým kabátem, ještě zdůraznily modř jejích očí, které se v ten den zhlédly v neméně modrých očích toho, jenž si od první chvíle vždycky prosadil svou. Jako by i jí poručil, aby se do něj zamilovala a vzala si ho.

Nikdo z rodiny její či jeho nedokázal brzké svatbě zabránit. Snažila se o to za několik měsíců i Mariina matka, ale marně.

„Dáte nám svůj souhlas?" zeptal se upravený mládenec v obleku a kravatě, jen co ho uvítala ve dveřích svého domečku v Bojkovicích.

„Je tak mladá," snažila se prošedivělá paní, které však ještě nebylo ani padesát let, pozdržet nezadržitelné. „Nemá hotovú výbavu," naříkala a zvala dceru s nastávajícím do kuchyně, kde to vonělo čerstvě usmaženými koblihami. Jedna plná mísa už stála na stole. Cukr vpíjející se do tuku ze smažení vytvořil na koblihách krustu připomínající marcipánovou polevu.

Marie si ani nesedla, vestoje snědla nadvakrát první koblihu. „Mňááám," řekla a nabídla se, že uvaří čaj. Z kredence vzala zavařovací sklenici plnou bylin. Na kamnech pod oknem stál hrnec s vařící vodu, Marie jí naběračkou

zalila čaj ve třech hrncích. Postavila je na stůl a stále pobízela Františka, ať ochutná koblihy. Matka smažila další a přitom se pokoušela mladým svatbu vymluvit.

„Ešče nemá dost našetřené," řekla. Chtěla tím naznačit, že je vdova, která musela sama vychovat dvě dcery, takže mladší Mařence nestihla naplnit truhlu dostatkem ložního povlečení, ručníků, utěrek, kapesníků, prostírání, sadou hrnců a stolního nádobí, aspoň jedněch příborů a komínkem nočního prádla. Měla zatím jen peřiny s peřím z hus, nadraným o podzimních podvečerech společně se ženskými ze vsi.

Chtěla pozvat rádoby zetě do parádního pokoje. Vůbec ji nevnímal a ani nehodlal vejít do místnosti, vonící po jablkách uložených na dvou masivních skříních, posadit se u rozviklaného stolku do jednoho ze dvou křesel se žlutozeleným gobelínem, na mnoha místech už dost vydřeným.

Ráda by mu ukázala vyšívané polštáře na gauči, kde Mařenka spávala, než odešla na internát. Chtěla mu říct, že Mařenka podělila vyšívanými povlaky, ubrusy, dečkami sestru a chystala se začít dělat něco pro sebe.

Ani to nestihla, pomyslela si její máma a moc nechybělo, aby se rozplakala, protože ten člověk, který jí chce Mařenku odvést, ji nebral vážně. Okamžitě vycítila, že by byl nejraději na kilometry daleko – i s její dcerou.

„Ale nebojte sa," otočila se od sporáku odhodlaná dát najevo, že se přičiní, aby Mařenka dostala ke svatbě, co dostala její sestra, a hrála o čas: „Jen by to chtělo ešče nejakú chvílu…"

Skočil jí však do řeči: „Mi nevadí, že Maňa nic nemá, všecko si pořídíme," řekl a studeným pohledem dával najevo, že jí dceru sebere i bez jejího souhlasu.

Proč jí říká Maňa? Je to přece Mařenka, rozlítostnila se drobounká žena s nohama křivýma od celoživotního nošení konví mléka. Po smrti muže jí nic jiného nezbylo. Musela uživit dcery školačky, a tak dřela v místní mlékárně. Vstávala za tmy a pak se mořila s přenášením těžkých konví. Ale Jitka a Mařenka nikdy neměly hlad. Výhodou této práce byly příděly mléka a mléčných výrobků pro zaměstnance.

Sedřená paní byla pyšná na to, co dokázala, a ještě by dokázala udělat i pro Mařenku, jen kdyby ta „hlúpá děvucha" nespěchala na svatbu. „Teprve vloni sa vdávala její sestra, příští rok bude mět Mařenka všecko připravené," zkoušela to ještě. Bez účinku.

„Dyť sa sotva znáte! Ešče sem ju chtěla naučit šit. Plést už umí, háčkovat také," zkoušela se matka krásné Marie prosadit. Netušila, že tohle se jí nikdy nepovede. Nikdy. Teď ani v budoucnu. František si vždycky udělá po svém. A udělal i tentokrát. Souhlas Mariiny matky nakonec dostal a byl rád, že mohl s krabicí od bot plnou koblih vypadnout z baráčku, odkud Marii, jak se domníval, vysvobodil, ačkoli Marie k matce jezdila na neděli ráda. Přes týden bydlela na dívčím internátě v Gottwaldově.

S tchyní se František uviděl až na svatbě, kterou připravili v červenci roku 1948 jeho rodiče. Měli pole a krávy a další domácí zvířata, a tudíž bylo z čeho navařit, aby se asi dvacet pozvaných hostů dobře najedlo. Pila se vlastní slivovice, popíjelo víno, které kdosi přivezl z nedalekého Bzence.

Pořádnou ránu tou svatbou zasadil František především své matce. Doufala, že ogar vystuduje gymnázium a půjde studovat na kněze, protože tohle povolání si pro svého

Františka vysnila. Jenže to by ho musela odmalička krotit, což nedělala.

A tak si František zvykl vždycky prosadit svou. Prosadil si ji při útěku ze školy, při uspíšené svatbě s Marií a prosadí si ji v budoucnu tak, jak by to jeho matce nepřišlo na mysl ani v těch nejhorších snech.

Ačkoli se distancoval od církve, svatbu v kostele neodmítl. Okatě však dával najevo, že ustoupil jen kvůli manželce, věřící katoličce. Svatbu jen na úřadě si nedovedli představit ani rodiče a on je potřeboval. Když si Marii bral, neměl ji kde ubytovat, proto musela jeho matka sehnat bydlení u svého bratra. Co by pro nejmladšího syna, ve kterém se viděla, neudělala! Jeho dali na studia, nejstaršímu Pepovi zase napsali domek s tím, že se o ně na stáří postará. Prostřední Vítek jim to ulehčil – oženil se po vojně a zůstal na Slovensku.

Jenže František místo církevní začal dělat kariéru politickou. Než šel na vojnu, vyzkoušel různá zaměstnání. Do civilu se vracel za války, a tak byl totálně nasazen do zbrojovky v Prostějově. Po osvobození šel, jako většina mladých lidí v kraji, pracovat do Svitu. I on dostal ubytování v internátu. Baťa jich nechal postavit dost, aby pojaly dělníky z celé Moravy i z Čech a blízkého Slovenska. Bydlet v nich ovšem mohli jen svobodní.

4.

Místo řidiče komunistických bafuňářů nebylo to, co si Františkova matka o synově kariéře představovala, ale radost z jeho nového bytu nezapřela. Což teprve Marie! Bydlet ve svém bytě, velkém, světlém a s ústředním topením!

Ještě že to měla sestra Jitka ze Zlína jen hodinu vlakem.

Někdy přijela se starším, tříletým synem, o rok mladšího hlídal manžel, jindy mu je nechala oba. Její návštěvy pomáhaly Marii rozptýlit v nečekané samotě. Nebylo jí ani dvacet let a musela si zvykat, že je celé dny sama, jen se synkem. A jeho otec? Netušila, kam ti funkcionáři, co je vozí i po nocích, jezdí. Zeptala se ho jednou, když se v letu zastavil doma na večeři a vyměnil jedno hezké sako za druhé ještě hezčí, díky její péči perfektně nažehlené a okartáčované.

„Teď ide o všecko," odpověděl s plnou pusou flíčků s uzeným žebírkem, proviantem od kmotrů ze statku.

„To toho vím," nedala se Marie a přidala mu ještě jednu porci.

„Víš, co vědět máš," odbyl ji, nacpal do pusy všechno, co bylo na talíři, a byl zase pryč. Neobjal ji, pusu jí nedal, na synka se nezeptal ani nepodíval.

„Šak tím tu svoju novú komunistickú víru snad nezrazuje, kdyby se víc věnoval rodině," brblala Marie. Také měla víru, ale jinou. Kvůli ní se s mužem každou neděli dopoledne pohádali. Marie chtěla do kostela, on jí to zakazoval. Svěřila se Jitce. „Nechce mě pouštět, kolikrát uteču a mu nezbude než ostat doma s Františkem. Už mi i nafackoval. A znásilnil mě. Co jiného je to, když jsem nechtěla a on si to vynutil a přitom mě ani nepohladil?"

Přiznala, že ji „to" s manželem nebaví. Že „to" vždy protrpí.

„Když jsem byla zamilovaná, nepřemýšlela jsem o tom," zpovídala se sestře. „Myslíš, že mi předtím něco dopřeje? Kolikrát mě od sporáku dostrká k posteli, hodí mňa na ňu, ani gatě si nevysleče, mi enom odhrne sukňu. A ešče u toho funí a šklébí sa, hnus," ulevila si jednou. Zděšení v sestřiných očích neviděla, když to vyprávěla, měla na rukou synka a pozornost věnovala spíš jemu.

Po porodu by se někdy ráda „ulila“. „O tom si možu nechat enom zdát. On si to stejně dycky udělá, jak chce. Bez cavyků, rovnú na věc,“ povzdechla si a dodala: „Někdy se mi zdá, že je pro něho partaj důležitější než rodina.“

Jak se na sestru vždycky těšila! Se synem v kočárku na ni čekávala na nádraží a potom ji pyšně vedla hanáckými Aténami, jak se Kroměříži, tak nepodobné průmyslovému Gottwaldovu, říkalo.

Společnou měla obě města snad jen velkorysou zeleň, jinak se Gottwaldov s vesnickým kostelem stojícím pár metrů od hlavního náměstí a obklopeným převážně funkcionalistickými budovami, nemohl Kroměříži s pestrou architekturou a historií rovnat.

Tři kostely v centru, postavené mezi 13. a 18. stoletím, podle toho i patřičně honosné, je ohromovaly obě. Na kostel byly zvyklé odmalička, na takovou nádheru zdaleka ne.

„Kdyby jim to nebylo hloupé, asi by to tu nejraději zbourali,“ pronesla Jitka na adresu komunistů, když ji tam Marie vzala poprvé.

Jitka sestru popichovat proti muži, oddanému komunistovi, nechtěla, tak raději mlčela, ale Mariiny poznámky o sexu a Františkově odporu k víře jí utkvěly v hlavě na dlouhá léta. Marie tím nic důležitého nesledovala, prostě si jen sestře posteskla. Ve skutečnosti se už naučila žít jak bez Františkova pochopení čehokoli, co měla ráda, tak bez jeho přítomnosti doma. Zabavila se sama. Brzy našla v okolí domu kamarádky. Chodívaly s dětmi do zámeckého parku. Zatímco si „drobci“, jak se tam dětem říkalo, hráli nebo spali v kočárcích, ženy posedávaly na lavičkách a klevetily. Marie u toho vždy něco pletla nebo háčkovala.

5.

Františkova matka měla kromě bratra, který novomanželům poskytl po svatbě bydlení, ještě sestru Kristýnu. Ta si vzala majitele usedlosti ze stejné vsi. Milovali se, ale nemohli mít děti. Když Ferdinand s Kristýnou poprvé uviděli malého Františka, nabídli se jako kmotřenka a kmocháček. Opět František starší dovolil syna pokřtít, i když všude jinde se prezentoval jako vášnivý ateista. Jenže kmotři jeho prvorozeného měli hospodářství a dalo se očekávat, že se o kmotřence postarají v době, kdy jídlo bylo jen na lístky a to na černém trhu příliš drahé.

Blížila se doba, kdy budou muset všichni sedláci odevzdat majetek do JZD. Františkovi rodiče to udělali skoro bez reptání. Teprve za čas zjistili, že jim práce přibylo, a ne ubylo, jak jim agitátoři včetně jejich syna namlouvali. Doufali, že družstvo bude prosperovat, když začíná s polnostmi, stroji a zvířectvem ukradenými bohatým, které pak nechali zavřít nebo je poslali do dolů. Doufali marně a dřeli na družstevním i na svém.

Jediný kmocháček Ferda se odvážil vzepřít.

„Nic jim nedám, darebákom," prohlašoval. Jen co některé z kolektivizátorů uviděl, na což ho upozornil štěkající pes, mával kolem sebe holí, stále přichystanou na verandě u dveří.

„Já vám dám jézédé, mažte odsud!" křičel svalnatý, předčasně šedivý a dřinou zestárlý muž a jeho jindy laskavý výraz vypadal opravdu hrozivě. Farizejský František se nikdy neodvážil jít ho přemlouvat. Znal kmocháčka a nechtěl si to u něj rozházet. Z darů kmotrovské pozice těžila celá rodina, ale v Kroměříži tohoto příbuzného František tajil. Ne tak Marie. Kmocháček s Kristýnou tam za ní občas přijeli, jen aby jí přivezli trochu toho, co dal statek, a po-

mazlili se s kmotřencem. Když Marie připravila z jejich darů třeba večeři, mohl muž nadávat na to, že je přijímá, jak chtěl. Usadila ho vždycky tím, že mu řekla: „A co bysme asi tak jedli, nebýt nich?“

Pokrytecký František zmlkl. „Zacpu mu dycky hubu nečím dobrým,“ smála se, když to říkala Jitce. „Može si zkusit nadávat, seberu mu taléřek,“ dodala jednou zvesela. Jitka se nesmála, nedělala si o švagrovi žádné iluze. Radostný úsměv nad tím, co jí z výslužky od kmotrů Marie oddělila, však neskrývala. Byly to v té době poklady.

6.

Chudák Ferda. Až k Jitce se doneslo, jaké mu předepsali dodávky do JZD. Dřel od rána do večera, aby je mohl splnit. Co bylo horší – nemohl si už najímat síly, protože většina lidí vstoupila do nově vzniklého JZD a také bylo zakázáno kohokoli zaměstnávat. Z Ferdy se stal kulak a prašivec.

Dřeli s Kristýnou sami, byla tak zesláblá, že pak nepřežila žloutenku. Zemřela ve dvaačtyřiceti. Úlevu nacházel Ferda jedině v blízkosti kmotřence Františka. Pomáhal i Marii. Kromě toho, co dal statek, jí vozil i ovoce z velké zahrady. Časem se zakulatila nejen díky kmocháčkovým darům, ale i druhému těhotenství. V srpnu 1950 zjistila, že je opět těhotná. Řekla to muži a doufala, že ji bude konečně šetřit.

„Tak to si ani pozor nemusím dávat,“ odpověděl. Odstrčila jeho ruce, mířící jí přímo do rozkroku, jako vždy bez něžností....

„Ne, prosím tě, dnes ne,“ snažila se, ale polekal ji jeho výraz. Jakoby plný nenávisti k ní, teď však s výrazem dominantního člověka, který nesnese odpor.

Zkřížil jí ruce za zády a smýkl s ní na postel. Tenkrát měla pocit, že na ní leží zvíře. Za dva dny se pokoušela ho znovu odmítnout. Švihl ji po nohou opaskem, který rychle vyndal z kalhot, na nichž si právě rozepínal knoflíky poklopce. Byl to okamžik – jedním švihem měl opasek v ruce a druhým jí způsobil palčivou bolest na lýtkách. Pak do ní strčil, padla na postel a opět bylo po jeho.

„Já jsem ty její nohy viděla, Aničko," pronesla teta, když neteři popisovala, co musela Marie vytrpět. „Celé černé od modřin... Dacan jeden," povzdychla. Anka v duchu zapisovala do paměti každou větu, každý postřeh... Uvědomila si, že toto maminka prožívala, když byla těhotná s ní.

Anna se narodila dva roky po Františkovi. Jedna z fotek, které od tety dostala, byla z porodnice. „Tu jsem vám schovala všem. Toto jsi ty," řekla a podala neteři snímek s miminem s černým hustým kohoutem na hlavě, jak se říkalo vlasům vyčesaným do něčeho, co připomínalo kohoutí hřeben.

„Měla ses jmenovat Františka," usmála se teta. „Ale mama tě nedala."

„Mi se to jméno na holčičku nelíbí," řekla Marie a vydržela jeho mrazivý pohled. Uměl se podívat tak, že většina lidí s ním raději souhlasila. I Marie, ale tentokrát nešlo o ni. Šlo o její dcerku, které nepřála problémy se jménem, jaké nosily jen staré báby. Nikdo jiný by to jméno své dcerce nedal. Dávala se jména moderní, Vlasta, Zdena, Hana, Jana, Alena, Anna, Helena…

„Chcu, aby to byla Anička," pronesla důrazně. „Tys rozhodl o Františkovi, toto děcko si pojmenuju já," dodala

a čekala, co přijde. Už několikrát měla možnost vyzkoušet sama na sobě, co dokáže její muž, nesouhlasí-li s ním, a to nejen v posteli. Někdy na ni zakřičel, jindy ji třeba přitiskl ke zdi nebo ji vzal za ruku tak silně, až to zabolelo. Marie už věděla, že je v něm skrytá síla. A že je panovačný a necitlivý.

Tentokrát nemohl nic dělat, byla v porodnici, chráněná lidmi, kteří s ní sdíleli v to březnové odpoledne roku 1951 pokoj kroměřížské nemocnice.

„No tak to bude Anča," řekl a škodolibě se pousmál.

Za tři měsíce po porodu si prosadila křest dcery. Stejně jako u Františka. Pomohla jí v tom jeho matka. Jednoduše synovi oznámila, že jeho děcka budou pokřtěna. Nelíbilo se mu to, ale jak on, tak jeho matka dovedli podat to, na čem jim záleželo, dost důrazně, aby vyloučili jakýkoli odpor.

Za kmotra šel opět Ferda. Jeho vztah k Františkovým dětem měl své výhody.

Aničce začali říkat Anka. Postarala se o to sama. Jednou na sebe ukázala prstíkem a vyslovila: „Anka."

7.

Na sklonku roku 1951 se Ančin otec seznámil s Radoslavem Ohradníkem, tajemníkem ONV v Kroměříži. Poslali ho s autem pro Radka do jedné vsi, kde se schůze protáhla skoro do půlnoci a jeho řidič musel odjet, protože mu rodila žena. Stačila jedna společná cesta do Kroměříže, aby zjistili, jak jsou si podobní.

„Je tě škoda za volantem, měl bys jezdit po okrese a přemlouvat ty berany, máš na to," řekl Radek Františkovi, který se tím brzy doma pochlubil. A záhy Radka pozval na návštěvu. Marie hned poznala, že je to muž nesmírných

ambicí i schopností v tom, za čím si jde, a že je ještě horší než její František. „Ten půjde přes mrtvoly," napsala v dopise Jitce.

„Mám ho doteď schovaný," řekla teta Aničce. „Jednou ti ho dám," dodala.

Ty dva spojilo nadšení pro zakládání JZD. Oba uměli manipulovat s lidmi, postrádali morálku a bavilo je mít sedláky ve své moci, rozhodovat o jejich osudech. O tom, jak jsou úspěšní, se díky Čepičkovi vědělo i v Praze. Myšlenky na velkou kariéru mimo okres v nich podporoval nejen tento vysoce postavený kamarád. Hecovali se navzájem, kdo jakou metodu, jak lidi nahnat do družstva, vymyslí.

Měli toho víc společného. Oba z pohledu žen krasavci, lační, autoritativní, bezohlední, mocichtiví… Kdyby Marie ten výraz znala, nazvala by je oportunisty. Hlavně Radka. Měl dar využít jakékoli situace. Neexistovalo nic, co by nesehnal, nezařídil, nedokázal, nepřivlastnil si. Klidně by to udělal i s ní, bez ohledu na to, že je ženou jeho nového kamaráda.

„Napřed ho tvůj tata vozil, co si pamatuju," vzpomínala teta na to, jak se Ančin otec s Radkem seznámil. „Mařenka si stěžovala, že jsou furt spolu. Víš, Aničko, oni se oba líbili ženám. Aj když jsem je nenáviděla, musím objektivně uznat, že měli vzhledově cosi do sebe… Však tata je asi pěkný aj teď, ne?"

Anička se zasmála. „Já to nepoznám, teto. Pro mě to je tata. Tlustý, furt se cpe," popsala ho. Teta mávla rukou. „No ba, však dcera to nemože hodnotit," řekla a předala neteři

další informace o podivném, osudovém přátelství těch dvou. „Vím to ale jen z Mařenčina podání, i když… tvůj tata rozhodně nebyl svatý," dodala.

Tak František díky Radkovi povýšil a Radek se stal velmi užitečným rodinným přítelem. Po osvobození bylo všechno problém. Zemi, přizpůsobující se poválečnému životu, ochromilo zestátňování průmyslu i zemědělství. Stát byl mizerný podnikatel. Neuměl takřka nic, a tak vše, od potravin přes spotřební zboží, mělo punc nedosažitelnosti. Pravda, také kvůli přídělovému systému.

Chtěl-li si někdo pořídit cokoli jen o něco hezčího, kvalitnějšího, potřeboval protekci, jakou představoval Radek Ohradník. Jen díky tomu, že tu a tam přinesl něco, čím mohla Marie přilepšit dětem, mlčela před manželem o svých pocitech vůči němu a svěřovala se jen sestře. Vůbec nechápala ženy z okolí. Štíhlý muž s jemnými rysy, který začal chodit na návštěvu k Františkovi a Marii, je zaujal. Ona však s nimi o něm nedokázala mluvit. Jako by ji zastavila zvláštní síla, a tak zůstalo jen u stručného: „Moc ho neznám, nejvíc se s Frantú bavíja o práci."

Za čas však měla pocit, že toho o něm vědí víc než ona. Nechápala, čím je tak zaujal; byl až příliš často tématem jejich venkovních sedánků. To, co o něm říkaly, však vnímala pozorně. Má prý podivnou minulost, za protektorátu spolupracoval s Němci. Také o něm slyšela, že si nakradl velký majetek. Ve vyšetřovací komisi, která po válce rozhodovala o tom, kdo kolaboroval s Němci, chránil viníky. „Zařídil jedné ženské, co žila s gestapákem, emigraci," šeptaly si mladé maminky.

Také Marii donesly, že se o něm povídá, že okrádal lidi v internačním táboře, který vedl těsně po osvobození.

„A včil rozhoduje o všeckém, bez něho si prý na okresi nikdo ani neuprdne," upřesnila jeho postavení Vlasta ze sousedství.

Tak velké město to nebylo, aby se nerozšířila Radkova pověst i mezi ženy, které ho s obdivem sledovaly. Pohledný, mocný, bohatý. Afrodisiakum. Ne však pro Marii. Jednoho „mocného" už měla doma.

Když je na tom tak dobře a kamarádí s Františkem, jak to, že já nemám za co nakúpit? přemítala.

Jak to, že František není také bohatý? A vůbec, kde na to všecko Radek vzal? šlo jí hlavou. Střetu s jeho pohledem se vyhýbala. Nelíbil se jí. Neviděla jemné rysy jeho tváře, na první dojem skoro něžné, což mu pomáhalo získávat důvěru. Ne u Marie, ta jeho temný potenciál vycítila. Ze slov pronesených při klábosení venku se jí skládal obraz muže, který to uměl za Němců, po osvobození a umí teď, za komunistů. Nedovolí tudíž, aby se mu cokoli postavilo do cesty. Řekla si, že udělá nejlépe, když se bude i nadále jeho pohledu vyhýbat, přestože by mu měla být vděčná. Občas jí přinesl kvalitní kávu a šunku a ona moc dobře věděla, kolik to na černém trhu stojí. Tehdy byl průměrný plat 900 korun, kilo šunky stálo 500, kilo zrnkové kávy 1 500 korun. Na to neměl nikdo, koho Marie znala. Jen Radek. Také nesměla zapomínat, že sehnal Františkovi lepší práci. Alespoň to tak František podal, když jí to oznamoval.

„Povýšil jsem," řekl a sáhl do kapsy jednoho ze dvou sak, na která byl velmi pyšný.

„Tu máš, přilepši děckám," řekl a dal jí do ruky balíček potravinových lístků.

„Teď na tom budem lépe."

Ten večer uvařila bramborovou kaši a sekanou, která se dala sehnat. Ženy raději nepřemýšlely, z čeho je. Říkalo se,

že hlavně z koniny. Jen díky kmocháčkovi k ní mohla Marie nabídnout manželovi nakládané okurky.

František jedl a ona seděla proti němu u bytelného stolu pokrytého vlastnoručně vyšitým ubrusem. Smysl pro estetiku se projevoval v její domácnosti pouze v tom, co si mohla dovolit. Moc toho nebylo, leda něco, co sama vyrobila, pokud sehnala materiál.

Přechod soukromého vlastnictví ve státní s sebou nesl postupnou ztrátu všeho, co se zdálo být komunistům zbytečné nebo luxusní. To nejnutnější mělo být dostupné všem. Menšiny se netrpěly. Jak šel čas, bývalo čím dál nebezpečnější svůj menšinový sklon projevovat.

Režim to po roce 1948 nikomu neulehčil. Pokud někdo včas neemigroval nebo se nepřipravovalo jeho zatčení, musel se nedobrovolně stát jedním ze stáda. Z materiálních věcí mohl mít už jen to co ostatní. Cokoli lepšího bylo nutné rozprodat a majitel to musel stihnout dřív, než ho okradou. Nikdo se raději nezajímal, kdo od těch, co měli ještě nějaké luxusní předměty, nakupuje a proč. Novodobé panstvo skupovalo věci, které pak vystavovalo ve svých domácnostech najednou tak podobných těm buržoazním, kterými slovně pohrdalo. Schizofrenie takového jednání vyšla najevo mnohem později. Zatím tu byla jen závist, že někdo má a jiný ne, a také nenávist, že někdo měl a už nemá. Nad tím vším vládli ti, co mají, ale nepatří jim to.

Otázkou, za co si komunističtí funkcionáři tyto předměty kupovali, se také ještě nikdo moc nezabýval. Nebyl čas, každý měl dost starostí s vlastní existencí. Na nic jiného než na její udržení nebylo kdy. Lidé ani nepostřehli, že zatímco rozhlas hlásal a noviny psaly o jednotě všech, tvořily se novodobé elity, jejichž „kvalita“ spočívala pouze v tom, že si uměly opatřit věci, které sebraly skutečným elitám, etab-

lujícím se během několika generací na základech zcela jiných hodnot, než jaké byly vnucovány teď. Dřív lidi držela víra v Boha a také respekt k soukromému vlastnictví i touha dopracovat se k němu vlastní pílí nebo vzděláním, hlavně důstojně. Jenže komunisté nejenže přepsali dějiny a nutili obyvatelstvo, aby těm novým věřilo; oni také k rudým nebesům vynesli nového Boha. Nabalzamovaného ho šlo spatřit v Moskvě.

A tak velká část původních elit emigrovala. Ta předvídavější už po roce 1946, jen co si uvědomila vzrůstající moc komunistů. Zbytek v roce 1948, kdy si komunisté moc v zemi zcela přivlastnili.

Marii nedostatek luxusních věcí netrápil. Pocházela z chudé rodiny a nechtěla o moc víc, než se jí dostalo. Byla by opravdu spokojená, kdyby si František udělal někdy čas na děti nebo kdyby ji aspoň občas vzal do společnosti. Zatímco ona po večerech pletla či zašívala, chodil on na „jednání“, jak svou nepřítomnost doma nazýval. Marie nebyla tak hloupá, aby nepoznala podle pachu obleků, že se František pohybuje i jinde než v kanceláři či někde ve vesnici „na schůzi“, jak říkával.

Z jeho obleků cítila cigarety, alkohol a ženské parfémy; na to měla mimořádně vyvinutý čich. Její „voňavky“ z dob, kdy se ještě daly sehnat, už dávno zmizely z poličky v koupelně, kde teď stála stejná toaletní voda, jakou měly i její kamarádky. Vlastně neznala nikoho, kdo voněl luxusem, zato věděla, že její muž zná. Věděla tedy, že lidé z politiky, v níž byl její František až po uši, si žijí jinak.

Politika, nemít ji doma prostřednictvím manžela, ji však míjela. Chtěla mít muže častěji doma, hezky oblékat děti,

pyšnit se jimi. Radovala se z velkého bytu. Ráda by tuto spokojenost znásobila možností lépe si ho zařídit. Zatím se ale musela spokojit s nejnutnějším nábytkem a jedním zcela prázdným pokojem. Kuchyňský stůl s vyšívanými ubrusy, stále čistými a perfektně naškrobenými, zdobila vázou s kytkami, které sbírala při procházkách s dětmi. Tento večer v ní byla jen větvička ze stromu rostoucího u domu.

Spokojená s tím, že manželovi chutná, že si vedle v pokojíku brouká František a spinká Anička, oba unaveni z pobytu na vzduchu, kde s nimi Marie jako vždy strávila celé odpoledne, se manžela zeptala:

„A co budeš dělat?“

„Budu tajemník,“ odpověděl s plnou pusou, do níž přidal další sousto, takže se mu tváře nadouvaly, že vypadal jak bobr. František jedl rád a bylo to už vidět. Na postavě i ve tvářích.

„Možeš si dat ušit nějaké šaty,“ dodal, když všechno spolykal. „Nebo kostým, moja žena mosí mět kostým.“

Ten večer jí připadal zase jako kdysi a nebyl ani hrubý, ani násilnický, ba naopak, snažil se být něžný. Pravda, jen tak, jak to dokázal, tedy že se na ni nevrhl hned, ale naznačil, co chce. Jeho svádění popisovala Jitce: „Zvlhly mu oči a divně se díval. Kdybych ho neznala, tak bych se bála, aj obličej se mu zas tak divně sešklebil. A pak ta jeho ruka! Jak jsem viděla, že si rozepíná poklopec, už mi nebylo pomoci.“

Odmítnout ho si už nikdy nedovolila. Nestálo to za to. Chtěla doma klid kvůli dětem.

Když tak poslouchala, o čem se ženské na pískovišti baví, napadlo ji, že by jejího nadrženého Františka všechny braly. Ji by také muži milovali, kdyby chtěla. Neztratila oběma

porody nic ze své krásy. Ba naopak, mateřství jí slušelo, všimla si, že po ní pánové pokukují a že skutečně věnují pozornost jí, a ne dětem. To jí nevadilo, netěšil ji pouze Radkův zájem.

Ti dva byli stále důležitější a nepostradatelnější. Aspoň to tak vypadalo podle jejich nepřítomnosti doma. Tu a tam se Marii doneslo, že se chovají, jako by řídili okres. Radek je prý hlava a František její krk. Tak jí to řekla Vlasta. Obdivně, jak stačila Marie zaznamenat. Vlastin manžel byl voják. Marii se zdálo, že je na tom Vlasta mnohem lépe aspoň materiálně, a tak její obdiv k Františkovi moc nechápala. Kam ty peníze František dává? napadlo ji občas. Jednou se ptala nahlas před Jitkou.

„Aničko, já jsem jí nemohla říct, že utrácí se ženskými. Byla tak naivní," řekla teta.

Anka si už maminku uměla představit podle tetina popisu jako optimistku, která se dlouho pro nic netrápila.

„To máš pravdu, byla taková," souhlasila teta a dodala: „Vlastně byla skromná. Vždycky si řekla, že druzí jsou na tom stejně."

Z Mariiných známých nikdo nic neměl a každý musel šetřit. Vlastně se s ženskými bavily pořád o jednom a tomtéž, jak těžko se shánějí potřebné věci k živobytí. Protože na tom byly většinou všechny stejně, mávla vždy Marie rukou, pohodila hlavou a soustředila se na svou radost největší – rodinu.

Bydleli pár kroků od hlavního náměstí. Chodit „po obchodech" však skoro nemělo cenu. Nabízely velmi omezený sortiment. Každý dělal, co uměl, aby sehnal něco, co jiný nemá, ale stálo to moc času.

Marie se sestrou Jitkou si pomáhaly navzájem, ale kmocháčkovo prvenství ve velkorysosti, s jakou Marii zásoboval, nemohl nikdo předstihnout. Někdy pro ni vyšetřila potravinové lístky maminka. Tchán a tchyně občas poslali po kmocháčkovi slepici, jindy králíka. Marie to uměla mistrovsky zhodnotit, její slepice na smetaně nebo pečený králík si vysloužili pochvalu i od Františka.

„Tak dobré to neudělajú ani na Záložně," pochválil ji jednou. Záložna byla restaurace na náměstí v Gottwaldově, kam manžel pracovně zajížděl. Marie, kterou do žádné restaurace nikdy nepozval, pochopila, že si užívá víc než ona. Nechala si i toto poznání pro sebe. Jen se usmála a pronesla něco, jako že ji to těší. Kdyby neřekla vůbec nic, opět by se naštval.

„To ti nestojím za odpověď?" zeptal by se třeba a praštil by příborem o stůl, jak to občas udělal dřív. Tak se Marie naučila předcházet jeho zlostným náladám.

8.

Ve čtvrtém roce manželství řekla muži, že čeká třetí dítě. Aničce bylo teprve pět měsíců, Františkovi dva roky.

„Ešče že jsem povýšil," reagoval.

O očekávaném dítěti ani slovo. Připadalo jí, že mu oznámila, že jde zítra na očkování s těmi dvěma, a ne že budou mít třetí. Neměla pocit takového štěstí, jako když čekala Františka a Aničku. Ještě se o své manželství nebála, ale už jí došlo, že s ní František nechce sdílet svůj volný čas. Pořád byl pryč. I po večerech. Kde, netušila. Když se ho zeptala, odbýval ji: „Nemáš tušení, co sa děje. Každého je třeba, teď není kdy na lenošení."

Tak se smířila.

Ona měla své děti, on své „poslání“. Někdy přistavil k domu služební auto a jeli na návštěvu do jeho rodné vesnice. Bohužel těchto příležitostí ubývalo – angažoval se „na okrese“, jak nazýval své pracoviště.

„Idu na okres“, „chlapi z okresu“, „na okresi“… Tak mluvil o tom, kde a s kým pracuje. Někdy k nim „chlapi z okresu“ přišli na návštěvu a ona jim vařila kávu, kterou vždy přinesli. Ta voněla! Byla jiná než melta, která jediná se dala koupit. Však si vždycky trochu odebrala a schovala, aby měla i pro Jitku. Nikdy s nimi neseděla. Obsloužila je a z obývacího pokoje se vracela do kuchyně, sousedící s pokojem dětí.

„Lidi sú jak barani, nechcú pochopit, že jim stejně nic jiného nezbývá než vstúpit,“ zmohl se jednou František na delší vysvětlení poté, co hosté odešli. Neměla, co by k tomu řekla. Nezajímalo ji, že její muž soutěží o prvenství v nahánění soukromých zemědělců do JZD. Neměla ponětí o tom, jakými způsoby svého postavení dosahuje. Jak rychle se od Radka Ohradníka naučil prosadit svou. Ona se s ním chtěla bavit o dětech a o jejich rodině.

František se postupem času na její nezájem o věci veřejné začal spoléhat a přestal si dávat pozor. Dokonce měl větší důvěru v poličky sekretáře v jejich obýváku než v zásuvky svého kancelářského stolu, a tak začal nosit domů plno různých dokumentů. Spoléhal se, že ji nezajímá jejich obsah.

Nevěděla, co v nich je. Jitce jen řekla, že si „to už nosí dom“.

Jitka měla své dva syny „odpiplané“, starší se chystal do školy. Divila se Marii, že dovolila, aby „jí udělal třetí“.

„Jak to enom chceš stíhat?“ ptala se.

Marie pokrčila rameny.

„Tak jak doteď. Kmocháček říkal, že si častěji bude brat Františka," dodala.

Kmocháček byl pojem už i pro Jitku. Uznávala, že je na Ferdu spolehnutí, a chápala sestru, že s ním počítá.

Nic iného jí stejně nezbývá, když na ňu František sere, pomyslela si a natáhla nosem vůni kávy, kterou už Marie opatrně, aby ani zrnko neupadlo, sypala do ručního mlýnku. Jitka jí mlýnek vzala a začala otáčet kličkou. Potřebovala zklidnit rozbouřenou mysl, která ji přiváděla k zuřivosti nad švagrem.

Ale děcka by jí dělal furt, zlobila se. Nechtěla sestru zbytečně popuzovat, a tak jí nepřiznala, co si o Františkovi doopravdy myslí. A ráda dovolila, aby jí Marie nalila trošku vaječného koňaku, který mívali doma pro případ návštěv „z okresu".

František to vždycky včas avizoval, aby měla čas sehnat kondenzované mléko; vajíčka mívala od kmocháčka, místo rumu dávala slivovici. Tu měli v mnoha domácnostech v kraji, odkud František pocházel. Načerno vypálenou.

A tak vždy Marie na mužův pokyn „ponalévala". Jitce se svěřila, jak Františkovi dělají dobře pohledy chlapů. „Jen ten Ohradník mě přímo rentgenuje. Dělám, že si toho nevšímám."

Moc o něm ale mluvit nechtěla ani se sestrou. Sem tam utrousila poznámku. „Okolo něho se všecko točí. Nejvíc mluví a má rozkazovačný hlas. Všeci mu jen přikyvujú. Aj František. Mají problémy se sedlákama, kteří nechcú vstupovat," dodala, skoro to vypadalo, jako by je omlouvala.

Jitka řekla, že to tak jednoznačné není, že ne všichni sedláci mohou do družstva vstoupit.

„Nekerým se všecko sebere, ale v družstvu je nechcú. Sú to prý kulaci," dodala.

Marie si doplnila, co občas přece jen zaslechla z hovoru hostů. Že někteří kulaci do JZD naopak vstupují právě díky umění jejího manžela, který „to s nimi umí“, jak prohlásil jednou Radek, když Marie vešla do pokoje s tácem chlebů namazaných škvarkovou pomazánkou od kmocháčka.

Jednou podávala pohárek s koňakem Radkovi a všimla si zlatého prstenu; byl tak velký a tak jiný, než měli ostatní. Lidé nosili jen snubní prsteny, v té době nijak bohaté; každý měl úzký kroužek. Zlato nebylo a hlavně, kdo by na ně měl.

O to víc ji překvapilo bohatství toho, co měl na prsteníčku pravé ruky Radek. Nedala ale nic najevo. Všechny počastovala a šla opět do svého kuchyňského světa a k dětem. Zaslechla, jak hosté lichotili Františkovi, že má hezkou ženu. Pochlubila se Jitce. Ta už dávno poznala, že švagr její sestru nemiluje. O to víc jí bylo líto opět těhotné Marie. Tentokrát ji opouštěla hodně rozladěná. Nejraději by si švagra podala, ale to by někdy musel přijít domů tak, aby sestru své ženy ještě zastihl.

To, co se stalo v prosinci roku 1951, se Jitka dozvěděla od maminky. František přišel domů a z boční kapsy saka vyndal nějaké papíry. „Podepiš to,“ řekl.

„Co mám podepsat a proč?“ divila se Marie. Do té doby nevýznamná manželka, dobrá jen na domácí reprezentaci před „chlapy z okresu“ a sem tam na uspokojení jeho agresivního sexuálního apetitu, a najednou má její podpis nějaký význam?

Podívala se, co jí to strká pod ruku....

„Ne, to neudělám!“ vykřikla, když si přečetla, že má podepsat žádost o vystoupení z církve.

„Podepíšeš to a nebudem o tom diskutovat. Nehodí se,

aby žena tajemníka okresu chodila do kostela a byla v církvi," řekl drsně a dodal: „Ať ťa už nikdy nevidím, jak tam ideš! A ešče něco. Ne abys domlúvala křest pro to ...," sjel pohledem k manželčině břichu. „Ať ťa to ani nenapadne. A včil podepiš."

„Franto, nezlob sa, ale toto já nepodepíšu," odmítla rázně. Doufala, že ji zachrání těhotenství? Doufala marně. Začal ji fackovat.

„Podepíšeš to, nebo ťa zabiju!" řval na ni a mlátil ji po tváři i po rukou, jimiž si chránila obličej a břicho. „Nebudeš dělat ostudu tajemníkovi, to teda nebudeš!"

Bránila se a prosila: „Prosím ťa, nebij mňa, dyť víš, že su v jiném stavu!"

„V jiném stavu? Já to z tebe vykopu," rozzuřil se a začal do ní skutečně kopat a řval přitom: „Mrcho jedna, podepiš to!"

Vypadalo to, že nad sebou ztratil vládu. Marie si to uvědomila. V nestřežené chvíli mu podklouzla pod rukama a vyběhla na chodbu. Tam si vydechla. Věděla, že se za ní neodváží z jediného důvodu. Co by řekli lidé? Jen na tom mu záleželo.

Stála tam s rozbolavělým tělem, rozraženým čelem, jímž narazila na roh stolu v kuchyni, když uhýbala před jeho fackami. Klepala se strachy i hrůzou, bylo jí tak špatně... tak špatně... až se najednou svezla k zemi a omdlela.

Probrala se v bytě, kam ji odvlekl.

„Jdu poslat mamě telegram, ať přijde," řekl suše, jen co nabyla vědomí.

„Co děcka?" zeptala se.

„Sú v pořádku."

Čekala omluvu? Té by se nedočkala. Byl vzteklý a měl co dělat, aby se ovládal. Natolik se však zklidnil, že už litoval toho, co udělal. Kdyby se lidé dozvěděli, že zbil těhotnou ženu...

*

Mariina matka přijela posledním vlakovým spojem.

„Co se stalo, proboha?“ zeptala se při pohledu na dceru se šrámem na čele, který naštěstí nepotřeboval chirurgický zásah.

„Mami, buďte tu pár dní s ňú,“ řekl František. „Nechtěl sem, mrzí mňa to. Ujela mi ruka, slibuju, že už se to nikdy nestane,“ slyšela Marie a nevěřila vlastním uším. Cože, on se umí omluvit?

Maminka byla tak vylekaná, že se raději víc neptala, spíš se snažila ošetřit dceru a postarat se o vnoučata.

„Mám toho moc, su přepracovaný,“ vysvětlil a zeptal se: „Možete tu ze dva dny pobyt?“

„Ale to víš, že ano,“ řekla Mariina matka a díky ženskému instinktu se víc neptala. Díky ženskému instinktu si i dovolenou vyřídila, jen co jí přinesli ten telegram. Ona věděla, že se Mařenka vdala za divného muže.

Divný František, jakmile zjistil, že se incident obejde bez lékaře, a hlavně že se tchyně postará a nic nevyjde přes dveře bytu, poděkoval a odešel. Prý má schůzi.

„Ty má pořád,“ pronesla Marie.

„Mami, já s ním nebudu,“ rozplakala se pak. „Už se ho začínám bát, to není poprvé, co mňa zmlátil.“

„Ale, Mařenko, dyť s ním čekáš třetí děcko! Vidíš, vidíš, já jsem ti říkala, aby sis ho nebrala,“ vyděsila se matka. Čekala problémy, ale takové ne a už vůbec ne tak brzy. Ani tolik dětí dceři nepřála, i když všechna svá vnoučata milovala a na to Mařenčino třetí se těšila, ačkoli s hlavou plnou starostí, jak to ta „chudera“ jen bude zvládat. S takovým manželem...

Mařenka se rozeštkala. „Šššš...,“ tišila ji matka.

„Ať nevylekáš děti,“ řekla potichu a nechala dceru, aby se jí vyplakala v náruči. Sama měla co dělat, aby své slzy

udržela ukázněně „na krajíčku“. „Neboj, to bude dobré, to bude dobré,“ konejšila ji, ačkoli tomu sama nevěřila.

Marie však plakala dál, ale už jen tiše. Maminka jí ošetřila rány, měla je po celém těle, a poslala ji do postele. „Vyspi se z toho, zitra mi řekneš, co se stalo,“ pobídla dceru a pomohla jí do ložnice. Potom udělala dětem kaši, vykoupala je a uložila k spánku. Když usnuly, stála nad nimi a přemýšlela, co je čeká s takovým otcem, vědoma si toho, že tak, jak její dcera žije, se dlouho žít nedá. Leda by byla mrcha, pomyslela si. Enom ty na ně platíja. Jenže jaká mrcha, když jsem je obě učila, aby byly zbožné, pracovité a svědomité, říkala si, stojíc nad postýlkou s Františkem. Anička spala vedle v kočárku.

Takové majú krásné děcka a tak málo rozumu, myslela si, když pokojík se spícími vnoučaty opouštěla. Čekala ji ještě práce v kuchyni. Dceru uložila a chtěla umýt nádobí a uklidit kuchyni i koupelnu. Když to dodělala, byla skoro půlnoc a František nikde. Ulehla v obývacím pokoji na gauč.

Marie se ráno probudila sice s bolestmi od utržených ran, ale už střízlivě odhodlaná mamince raději neříct, co se doopravdy stalo. Nač sa má trápit aj ona? pomyslela si.

Františel na noc domů nepřišel, nestalo se tak poprvé. „Mohla spat se mnú, bylo by to pohodlnější než na tom gauči,“ napadlo ji, když viděla maminku v obýváku.

Oblékla si župan, uvařila mamince čaj, namazala chleby sádlem, dětem připravila krupici a čekala v kuchyni, až se všichni vzbudí. Do klidu se však jen nutila, v hlavě měla hrůzný chaos. Takhle budeme žít? říkala si. Někdy jako by mňa nenáviděl!

Až se otřásla. Vždyť já ho už začínám také nenávidět, uvědomila si.

Panebože, takhle se přece nedá žít. A do toho mám přivést na svět třetí děcko?!

„Mařenko, co že nespíš?," uslyšela najednou maminku.

„Mami, já bych se s ním nejrači rozvedla," pronesla Marie a už zase plakala.

„Budeš mět přisolený čaj mojíma slzama," pokusila se o odlehčení, když mamince podávala hrnek s nápojem.

„Děvenko moja, to nemožeš, jak bys žila se třema děckama?" snažila se maminka přivést ji k rozumu a přitom od sebe odstrčila talíř se snídaní, kterou jí dcera nachystala. „Ani jest mi nechutná, když to říkáš."

„Musel by platit," nedala se Marie odbýt. „Mami, určitě by musel platit. A rozvod bych dosáhla. Vsadím se, že mi zahýbá. Ano, určitě spí s kurvama, mami, víš, kolikrát nebyl v noci doma? A on to potřebuje, určitě spí s kurvama," drmolila a maminku chytal amok. Co to ta její dcerka říká? Taková škaredá slova…

Bylo jí nanic. Slyšet něco takového – když ona sama žije tolik roků v celibátu. Od té doby, co zemřel manžel, už nikoho jiného neměla. Všechna ta slova, co vycházela dceři z úst, jí připadala odporná a hlavně bezbožná.

„Mařenko!" zvýšila hlas. „Přestaň, toto já nebudu poslúchat!"

Marie jako by si teprve uvědomila, co to říká, si s úlekem dala ruku před ústa.

„Ježíši, mami, nezlob se… Nezlob se, ale…"

Už to nedořekla. Probudily se děti a nastal ranní shon. Vlastně měly s maminkou práci na celé dopoledne. Po obědě šly s dětmi ven. Na to, aby byly denně na čerstvém vzduchu, Marie dbala i v zimě. Po návratu domů musely Františka s Aničkou ještě zabavit, než nastal čas uložit je k spánku, a večer se už k řeči o neutěšeném Mariině životě

nevrátily. Maminka poznala, že to dcera už zvládne bez ní, a rozhodla se odjet. Kdyby zeť v noci přišel, už s ním nebude muset mluvit. A ráno se vytratí.

Nakonec se vytratil on. Domů přišel pozdě, ale brzy odešel, takže to tchyni ulehčil. Mohla s dcerou a vnuky strávit ještě kus dne a na vlak se vydala až po obědě. Marie ji šla s dětmi vyprovodit. Aničku vezla v kočárku a Františka na něj posadila.

„Mařenko, buď rozumná," pohladila matka dceru po tváři, než nastoupila do vlaku. „Mysli na ty vaše děcka," dodala.

Vlak se rozjel. Marie mávala, vnouček také. Anička poklidně spinkala v kočárku.

Bože, cérko, zkazila sis život. Hned sem věděla, že to není dobrý člověk, ale bylas jak splašená, myslela usoužená paní s lítostí na svoji mladší. Nedala sis říct...

Věřila však, že se to urovná.

Má postavení, snad by to nedopustil, doufala v zeťovu zodpovědnost.

Potom si vzpomněla, že ačkoli má postavení, zmlátil těhotnou ženu.

František byl překvapený, že odjela. Pokradmu sledoval manželku. Viděl modřiny, ránu na čele, začínající se barvit jak rozkrojený hřib satan. Ulevilo se mu, že se to obešlo bez zásahu doktora.

To bylo jediné, co ho zajímalo. Neměla si koledovat. A ten papír podepíše, ať si nemyslí, že ne, dodal v duchu, jen co si vybavil, proč jí nafackoval. Dnes ji ale nechám v klidu, pomyslel si a šel do kuchyně za ní.

Beze slova dala na stůl talíř s večeří. Zavonělo to a on měl hlad. Chuť mu vzápětí pořádně zkazila.

„Chcu se s tebú rozvést. Možeš mi najít bydlení?“ zeptala se.

Málem se zadusil soustem, které nestihl polknout. Doopravdy by se mu ulevilo, kdyby mohl žít bez ní. Lezla mu na nervy. Nevěřil jí, neměl se s ní o čem bavit. Je tak blbá, myslel si. A vůbec, mohl mít každou, na kterou se podíval. Sem tam i vdanou. Občas si na nich svůj šarm vyzkoušel. Marii však raději zahýbal se svobodnýma. Všechny byly chytřejší než ona. Právě se s jednou dal dohromady ve Zlíně na schůzi odborářů, kam ho pozvali, aby přednášel o svých úspěších při zakládání JZD. Teď ho nejvíc zajímalo, jak se zase dostat do Zlína. Chtěl klid.

„Uklidni se, ano?“ řekl k Mariině velkému překvapení. Kdyby jedla s ním, zaskočilo by jí, ale ona s ním už nejedla několik měsíců. Vlastně ani nepamatovala, kdy naposled. Jí tak nepravidelně, jak nepravidelně chodí domů. Ani nevidí děti. Jsou mu lhostejné. Nezajímá ho, jak vyjde s penězi, které jí dává. Co to je za život? napadlo ji, pozorujíc ho, jak pořádá porci bramborových knedlíků plněných škvarky a kopu kysaného zelí.

„Ty škvarky a zelí sú od kmocháčka,“ prohodila jen tak.

„Jezdí sem?“ zeptal se zbytečně.

„Někdy přijede, nechá tu jídlo a už zase jede pryč,“ řekla. Ráda by dodala, že nebýt jeho, tak by se František takhle nemohl cpát. Všimla si, že se mu dělá břicho. Oběma jim rostlo, každému z jiného důvodu.

Dojedl, odstrčil talíř, za jídlo nepoděkoval; to nedělal nikdy. Zamířil do koupelny. Vždy na něj myslela, aby měl v bojleru teplou vodu. Svlékl se do trenýrek. Podal jí kalhoty.

„Vyžehli mi je,“ řekl. Slovo prosím nepoužíval.

„Ráno je budeš mět na židli.“

Z koupelny odešel do ložnice. Ona ještě myla nádobí

a vyžehlila ty kalhoty. Jaký je to parádník, říkala si přitom. Neznala jiného muže, který by tak o sebe dbal. Dřív jí to imponovalo. To ještě nevěděla, že jeho paráda bude na úkor její. A na úkor dětí.

Každou chvíli si všimla, že má něco nového. Věděla, jak drahé je pánské oblečení a jak těžké je cokoli sehnat. Jen papaláši si to mohli dovolit. Její muž byl papaláš. Připadala si, že je tu jen proto, aby se mu o všechno starala.

Ona v těhotenství nic nepotřebovala, nosila to, co jí bylo volné. Přesto by uvítala trochu jeho pozornosti. Bylo jí pouhých jednadvacet let. Třetí dítě na cestě, manžel hulvát. „Jak jen budeme dál takhle žít?“ povzdychla si. Rozplakala se. To nechtěla. Věděla, že tím nic nespraví.

Utřela slzy, vysmrkala se a zívla. Svlékla župan, šla si vyčistit zuby, a než zamířila do ložnice, postála nad spícími dětmi. Jak jsou krásné, napadlo ji. František jí byl podobný. Spal na bříšku, ručičky si složil pod hlavičku. Přikryla ho a jemně pohladila. Pak přešla ke kočárku, kde spávala Anička. Už brzo ti také kúpíme postýlku, říkala jí v duchu.

Narodila se s černými vlásky, avšak do tří měsíců jí vypadaly a narostly světlé. Dívala se na ni a přemýšlela, komu je podobná. Nosánek pršáček, kdo to má v rodině? zamyslela se. Vybavila si fotku svého otce. Zdálo se jí, že měl také nos trochu pozvednutý.

Ale tata měl tmavé oči. Anička má modré. A řasy skoro nevidět, jak sú bílé. To má zase po Františkovi.

Asi bude mít z každého něco, pomyslela si Marie o Aničce. Také jí upravila přikrývku, zhasla lampičku a odešla do ložnice. Až když ulehla, vzpomněla si, že Františka požádala o rozvod. Byla na sebe pyšná. Naštěstí na ni neřval a nebil ji. Vlastně neřekl vůbec nic, což ji udivilo. Že by to nechal bez odezvy? Nebere mě vážně? přemýšlela.

K ránu se šla podívat na děti. On ještě spal. Pozorovala ho a nechápala, co se z něj za necelé čtyři roky stalo.

Chováš se někdy opravdu jak zrůda, pomyslela si a sledovala ho dál. Pořád se jí líbil. Obzvláště když spal a měl klidný výraz. Už měla jasno v tom, že pro život nestačí jen skutečnost, že je to pohledný chlap. Když jí udělal děcka, měl by se víc snažit.

„Těch nocí, co usínám sama!"

Na jedné straně jí ale nechyběl, o jeho surové zacházení a sex bez lásky nestála. Selský rozum jí však říkal, že chlap, který je tak náruživý, se bez sexu neobejde. Začínala si být skoro jistá, že ho má s jinými.

Spokojená, že děti také ještě spí, se znovu zavrtala do peřiny s peřím, které také s maminkou drhala. Oblékala je do bílého damašku. Dostali ho jako svatební dar. Ona s tím darem uměla zacházet, namáčela, vyvářela, škrobila a žehlila jej... A teď je v něm často sama.

Zavřela oči a začala si představovat, jak by se jí žilo bez něj. Byla tak mladá a tak optimistická, že ani na okamžik neuvažovala o delší samotě, jistá si tím, že by Františka velmi brzo vystřídal jiný. Nepochybovala o své přitažlivosti a vůbec ji ani nenapadlo, že by někomu mohly vadit tři děti.

Však co, kmocháček mi s něma pomože, pomyslela si furiantsky a s tím ještě na chvíli usnula, odhodlaná trvat na rozvodu. Než takový život, to raději sama s dětmi.

„Toto by tvůj tata nikdy nepřiznal, že se s ním maminka chtěla rozvést," řekla teta Jitka Aničce. „Když zjistil, že to Mařenka myslí vážně, dostal strach z toho, co ví. Nehodilo se mu to, nehodilo... Zahýbat jí, to ano, mlátit ju také, ale pustit ju, to se mu nelíbilo," naznačila Jitka, jak byla náhle Marie nebezpečná.

9.

Následující dny se nestačila divit mužově změně. Hlídal se. Ani jednou nezvýšil hlas, nevyletěl na ni nervózně, dokonce ji občas vzal na neškodnou schůzi.

Musela vždy poprosit kamarádku Vlastu, zda by k nim nešla posedět u dětí, což Vlasta udělala ráda, zatímco Marie velmi brzy zjistila, že nestojí o akce, na které ji bral. To, co se tam probíralo, nebyl její život. Ona měla jiné představy o zábavě s manželem. Spíš by šla někam si zatancovat. Pro Františka však existovala jen práce.

Jednou se však překonal a vzal ji na výlet autem. Jaro už brzy ráno hlučně ohlašovali ptáci, kteří jako by se náhle vylíhli všichni najednou. Líp se s nimi vstávalo. Asi i Františkovi. Měl dobrou náladu, když Marii u snídaně oznámil, že si vyjedou do zoologické zahrady na Lešnou. Otevřeli ji před necelými třemi lety a ona si přála, aby ji tam vzal.

„Bez děcek. Odvezeme je k našim," řekl a hned jí trochu pokazil radost. Ráda by vzala synka, už by si to také užil, ale nechtěla pokazit vzácnou chvíli manželovy ochoty strávit s ní den, a tak připravila děti na pobyt u mužových rodičů a ještě se radovala, že je uvidí.

Byl to krásný den, i počasí jako by se rozhodlo přispět ke zlepšení vztahu. Slunce hřálo tak akorát, aby jim nebylo horko. Sekundoval mu lehounký vánek, tu a tam rozvlňující Mariiny puntíkaté šaty se širokou sukní, která při každém jeho osvěžujícím výdechu odhalila vymodelovaná lýtka.

Marii neušly obdivné pohledy ostatních mužů ani to, že je František vnímá. Majetnicky jí položil ruku na ramena, jako by všem říkal: „Je moja, nevidíte, však je těhotná!"

Působili dojmem šťastné dvojice a leckdo jim i záviděl.

Muži Františkovi, ženy Marii. Nic naplat, její muž byl fešák. V tmavomodrém obleku, který ještě zvýraznil modř jeho očí, vypadal jak nějaký diplomat a vzhledem k tomu, že šlo o oblek zcela nový, mohli se všichni spíš ptát, kde sehnal tak kvalitní látku. Musela stát peněz! A to ušití!

Mohla se ptát i Marie, ale neptala se.

Je na OV KSČ, musí vypadat, řekla si. Nač se trápit ještě něčím, co jí aspoň na veřejnosti lichotí? Kdyby bylo takových příležitostí víc, bylo by jí možná jedno, kde shání věci, o jakých se druhým lidem ani nezdá.

Jako by tušil, na co myslí, dal jí ten den opět peníze navíc. Zrovna seděli po několikahodinovém chození v bufetu a jedli párek. Vložil vrácené drobné do peněženky, kterou vzápětí otevřel, vyndal z ní několik bankovek a podal jí je.

„Daj si konečně ušit ten kostýmek."

Ona raději nosila šaty. Pro něj však byl kostým symbolem postavení, tak neodporovala, i když se rozhodla, že s tím počká až po porodu.

On je úplně mimo, pomyslela si. Kostýmek, když su těhotná. Donosím staré věci, ale až porodím, pořídím něco pěkného.

Františkovi rodiče si všimli, jak Marie rozkvetla. A vydechli si. Báli se o tu děvuchu, která se stala jejich snachou v tak mladém věku. Báli se už dřív, zda bude zvládat manželské povinnosti, sama v jejich očích ještě nedospělá. A ona zvládala i mateřství.

Tchyně sledovala, jak se má k dětem. Marie se k nim s láskou vrhla, objímala je a pusinkovala, až to Františkově matce vehnalo slzy do očí.

Večer řekla manželovi: „Takovú má hezkú a hodnú ženu, snáď to nepokazí."

Jen cosi zabrblal; neměl o Františkovi vysoké mínění. Rád ale viděl snachu spokojenou. Věděl, že manželka jejich nejmladšího syna zhýčkala tím, jak se v něm viděla. Pořád ho mrzelo, že ani gymnázium nedodělal.

„Já mět jeho možnosti," zlobil se.

On dělník, jeho žena v domácnosti, patřili k nejchudší vrstvě. Jenom díky malému hospodářství bylo aspoň co jíst. I ten domek, co si postavili, byl nepodsklepený a jen z nepálených cihel – kotovic. To až Pepa ho kousek přistavil z cihel. Františkovi, který se ze všech tří synů nejlépe učil, chtěli dopřát lepší život a vzdělání, a on si toho neváží... Tak uvažoval, zatímco jeho žena viděla jen to, že syn to i bez školy někam dotáhl. Pro ni byl vysoce postavený s vlivem.

„Aj bez škol," chlubila se, když pominulo i její zklamání z toho, že nebude mít syna „panáčka", jak se v tom kraji říkalo farářům.

„Už su zase šťastná," smála se Marie následující den. Měla takovou radost, že vzala děti a jela do Zlína k Jitce. Bydleli na Podlesí v půldomku. Proč se Baťovým domkům říká půldomky, když každá rodina obývá jen čtvrtinu, nikdo nevěděl. Všechny čtyři rodiny měly v přízemí pidikoupelnu se záchodem, malou kuchyňku a malý obývák. Do ložničky a nevelkého pokojíku se šlo po příkrých schodech. Marie si stísněné poměry u sestry uvědomila až poté, co se nastěhovala do velkého bytu v Kroměříži.

„Tak se o mne staral, jak o princeznu," chlubila se. Jitka si od ní vzala neteř Aničku. František si šel hrát s bratranci. Jitka držela malou v náruči a muchlala se s ní. „Aspoň jedno děvčátko," smála se na Anku a dělala jí pro radost opičky.

Sama už s dcerou nepočítala. Ani ona neměla snadné manželství, protože její muž pil. Dokázala se nicméně těšit

z radosti své sestry. Na rozdíl od ní však iluze o mužích už dávno ztratila. Švagr svoji ženu mlátí a věčně není doma a její chlap zase utrácí peníze v hospodě a také není doma. Švagr dělá kariéru u komunistů, ale sestra z toho nic nemá. Ten její nedělá kariéru žádnou, je obyčejným zámečníkem, a co vydělá, to utratí, takže si ani jedna z Jitčina pohledu nevybrala dobře. Akorát Marie měla jistotu v tom jejich kmocháčkovi, který ji zásoboval potravinami. Byla dobrosrdečná, ráda se podělila s Jitkou. Kdykoli dostala zabijačku, brambory nebo hliňák sádla a zelí, dala jí polovinu. A to kafe, co někdy vykouzlila. To vonělo! Poslední dobou Marie občas nosila i divočinu, protože František z titulu své funkce začal chodit na hony.

„Sice další absence doma, ale aspoň s výsledkem," povzdychla si Jitka, přebírajíc od sestry kus srnčího poprvé. Potom už brala ráda bez poznámek.

Nikdy to Marii neřekla, ale Františkovy chtivé oči se zahleděly i na ni. Dokonce jí posledně, když se viděli, přejel rukou po zadku. Udělal to jakoby nechtěně, ale Jitka poznala, že šlo o úmysl. Hrála však jeho hru, že se tak stalo nedopatřením, ačkoli by mu nejraději dala facku.

Co si myslí? zuřila a jen z ohledu na sestřino třetí těhotenství si to nechala pro sebe, odhodlaná zvát Marii raději k sobě. K setkání s ním jí stačily rodinné sešlosti, ačkoli i těch ubývalo, protože se na ně většinou nemohl dostavit právě František. A tak je přestaly Jitka s maminkou organizovat a maminka se spíš starala o to, aby ušetřila dcerám nějakou korunu či potravinový lístek.

Od toho incidentu, kdy jí František zavolal, aby přijela pomoci zahladit jeho násilnickou aféru, se i on snažil ji svou přítomností neobtěžovat.

10.

To, co Marie a Jitka zaslechly z rádia, mohly zpracovat jen selským rozumem a ženským citem. Raději poslouchaly žvatlání svých dětí nebo klepy kamarádek před barákem a neměly zájem nechat se poučovat moralizujícími výkřiky v rozhlasu.

Mladé maminky by uvítaly pořady pro ženy, ale v éteru kolem puštěného rádia hřímaly hlasy skřehotající něco o zrádcích, s nimiž se vedly procesy, při nichž se lidé odsuzovali k trestům smrti za zradu lidu, národa a podobně. Zrovna přišli na řadu „zrádci“ z řad katolických kněží. Neprovinili se ničím jiným, než že hlásali boží víru, kterou však chtěli komunisté nahradit vírou v jejich doktrínu rovnosti – každému dle jeho potřeb. Netrvalo dlouho a lidé pochopili, jaké potřeby musí mít oni a jaké mají ti, kteří o tom kážou. Zato faráři kázali pořád jen slovo boží a na to lidé slyšeli o to víc, když si uvědomili proradnost soudruhů. Proto se Marii ani Jitce nechtělo poslouchat hanění katolických kněží. Byly věřící a nedovedly si představit, že by mohla být pravda to, co o nich v rádiu říkají. Nejen biskupy a faráře, ale i jeptišky označovali za agenty Vatikánu, špiony, teroristy a rozvratníky a odsuzovali je k dlouholetému vězení.

A vůbec, něco podobného už zažily za války, a tak se ani nesnažily doufat, že by se z té bedýnky na poličce s krajkovou dečkou ozvalo někdy něco, co by je zajímalo. Byly zkrátka imunní vůči světu, který nemohly ovlivnit. Jejich svět se i v obraně proti všudypřítomnému zlu zúžil na nejobyčejnější a nejpraktičtější záležitosti jak v činech, tak v myšlení. Nedocházelo jim, jaké štěstí vlastně mají, že žijí na východní Moravě, a ne někde v pohraničí, kde se k tomu

všemu, co se dělo, ještě konaly drastické etnické čistky, což by věděly, kdyby to rádio občas zapnuly.

Jako by tušily, že by je získané a neobjektivní zprávy jen otrávily, dál se bavily pouze o svých mužích, dětech a o tom, co budou či nebudou vařit.

Docela se schovat před atmosférou doby však nemohly ani ony. Postupem času houstla i v jejich okruhu. Lidé začali šeptat, bát se jeden před druhým cokoli říkat, následkem čehož ustala většina návštěv a zcela se vytratil společenský život. Alespoň mezi těmi obyčejnými. O to víc se však sestry, které se nemusely jedna před druhou bát mluvit, sbližovaly. Marie už Jitce přiznala pravdu o svém soužití s Františkem i o svém úmyslu se s ním rozvést. Jitka se vyděsila při představě, jak si to její naivní sestra představuje.

„Třeba se potom, jak porodíš, změní," uklidňovala ji. „Zase budete mět sex, vidím, že ti každé těhotenství jen přidá na kráse," smála se a utěšovala Marii. Nebo sebe? O Mariině muži neměla dobré smýšlení a ve skutečnosti si byla skoro jistá, že má milenku.

A kdo ví, jestli jednu.

Poslední tři měsíce Mariina života

1.

Jaro roku 1952 přešlo v léto. Marie přibývala na váze a návštěvy „chlapů z okresu“ ustaly. Už k nim chodil jen Radek Ohradník. Marii nebavilo „kolem nich skákat“, jak to pak popisovala sestře nebo Vlastě.

S Vlastou si byly hodně důvěrné, ale na jedno téma Marie nepřistoupila. Týkalo se právě Ohradníka. Doneslo se k ní, co ti dva teď páchají. I když se lidé báli mluvit, přece jen občas někomu uklouzlo, že Radek je osoba, která má vliv, a že se ho lidé bojí a její manžel ho napodobuje. Chovají se prý jak páni okresu, vyhrožují lidem na vesnicích, že pokud nevstoupí do JZD, zabaví jim majetek a vyhostí je do pohraničí. Jen díky tomu prý se jim daří získávat vesničany pro vstup do družstev. Ta, která už vznikla, však neprosperovala. František i Radek ale potřebovali úspěch, a tak vymýšleli, jak najdou viníky, ty exemplárně potrestají právě vyhoštěním nebo je nechají zavřít pro sabotáž, jen aby se ostatní začali bát a byli poslušnější.

Právě tohle Marie zaslechla, když jim nesla kávu. Svěřila se pak Jitce, že viděla, jak ji Radek pozorně sleduje, a že měla co dělat, aby se tvářila neutrálně. Rychle je obsloužila a zmizela v pokojíku dětí. Kdyby se však přece jen na Radka někdy zaměřila a chtěla ho vidět (nemůžu ho ani vidět bylo její úsloví), všimla by si, že jeho pohledy už dávno nejsou obdivné, ale že jsou podezřívavé a registrující. Také si uvědomila změnu v jeho chování. Jako by se něčeho bál. Cítila to tak, měla dobrý instinkt. Zdál se jí být hodně napjatý.

I on měl dobrý instinkt a došlo mu, že ho Marie nesnáší. Když už mu musela podat kávu nebo skleničku likéru, udělala to tak rychle, že to až bylo nápadné. Vyhýbala se jeho pohledu. Začal si před ní dávat pozor, a kdykoli vešla, zmlkl nebo změnil téma. Většinou se zdvořile zeptal, kdy bude Marie rodit a jestli se těší. Odpovídala vždy stejně – oznámila očekávané datum porodu a dodala, že už se těší, až to bude mít za sebou.

František většinou dělal, že se ho to netýká.

Těm dvěma jako by nestačil den, i večer potřebovali něco řešit. Marie vlastně nevěděla, co je pro ni lepší, zda manželova nepřítomnost doma večer a v noci nebo jeho přítomnost, ale ve společnosti jeho nerozlučného kumpána Radka. Přesto o něm s nikým kromě Jitky nemluvila.

Nezmínila se nikdy ani před kmocháčkem, který se za ní a dětmi přijížděl potěšit s povozem taženým jedním koněm. Vyložil na stůl potraviny a usedl na židli ke stolu. Děti si posadil na klín. Každé na jedno koleno. Kostnaté, všímala si Marie, jak byl hubený a sedřený. Sotva se mu blížila padesátka, ale vypadal starší. Jen když se mazlil s dětmi, měl výraz, kterému Marie říkala svatý.

„Tváříš sa, kmocháčku, jak Panenka Maria, co má Františkova mama nad postelú," smála se vždy.

„Kdybych neměl tolik práce, hned bych si k sobě vzal na chvílu aspoň jednoho, ale šak víš, jak na tom su," povzdychl si pokaždé a Marie jen pokývala hlavou. Věděla a bylo jí tak líto, že za situaci, v jaké se kmotr jejích dětí nachází, může svým způsobem i její manžel. Styděla se, ale mlčela. Kmotr také. Krev je krev a František byl synovcem z krve jeho milované Kristýnky. S tím se musel smířit, stejně jak s tím, že se stal vyvrhelem společnosti a podíl na tom má opět synovec.

Když začaly ty strašné procesy, o nichž on na rozdíl od Marie věděl všechno, neboť po večerech, stále osamělých – nikdy by nedokázal být nevěrný své mrtvé Kristýnce – poslouchal rozhlas, měl jasno, co bude následovat.

„Už vraždíja sami sebe," pronesl jednou před Marií a ještě dodal, že se možná navzájem pozabíjejí a vrátí se zdravý rozum. Nepřestával věřit, že se tento nenormální, lidskému rozumu se vymykající systém musí zahubit sám.

„Zapřeli Boha. To se jim nemože vyplatit. Všeci kradú, dyť to celé jejich hospodaření stojí na vraždách a zlodějnách," rozčiloval se. „Okradli všecky, co něco vybudovali, a ešče nejsú schopní se o to postarat," zlobil se. „Ti to teda vedú. To je rozdíl, můj a jejich dobytek."

„A já si vždycky pochvaluju, když rozklepávám vajca od tvojich slepic, jak sú žluťučké," přitakávala mu.

On jí zase říkával: „Ty jsi takové moje světélko v životě, který mňa už nebaví. Bez Kristýnky a s takovú dřinú..."

Nebýt naděje, že je tu aspoň pro tu nešťastnici, jak Marii ve skrytu nazýval, vzdal by svůj boj s „těmi grázly", co ho chtějí připravit o majetek, a odešel by za Kristýnkou. Takto se zarputile snažil udržet hospodářství pro Mariiny děti,

hlavně pro prvorozeného Františka. Těšil se, až chlapec povyroste, jak ho bude učit hospodařit a předá mu nejenom své znalosti a zkušenosti, ale jednou i celý statek. Proto ho tak chránil.

Při loučení s Marií se mu lítostí až stahovaly tváře v křeči, jak se snažil ovládat a nepodlehnout dojetí. Věděl, koho si Marie vzala. I když to byl jeho příbuzný. Co z toho ta krásná děvucha má, nebo spíš nemá, říkal si. „Enom děcka jí dělá, dacan jeden," nadával cestou domů a poháněl koně, protože ho doma zase čekal ostatní dobytek a pořád ještě jeho vlastní pole.

S rodinou své zemřelé ženy se moc nestýkal. Oni vstoupili a dřeli neméně. Ve vepříně i kravíně se začínalo před rozedněním, končilo za tmy; pracovalo se na směny. Alena, mladá žena Františkova bratra Pepy, to zažívala... Ráno do vepřína, potom k děcku, na které dohlížela tchyně, odpoledne do vepřína. Pak na pole, které si nechali tcháni. A ještě domácí zvířata, protože bez prasat, slepic, koz, hus, kačen, králíků a aspoň jedné krávy by nebylo co jíst. Dřina od rána do noci. Aspoň nemajú čas sa zamýšlat nad tým, co dělá Franta, a sú v klidu, říkal si Ferda, který v klidu nebyl. A udivovalo ho, že jim nevadí dřít i na družstevním. Ptát se, proč vstoupili, nemělo smysl. Ani nemukli a poslušně odevzdali všechno, co měli. Basta. Švagrové syn je jeden z těch, co na tom ještě kariéru udělal!

Neznaboh, pomyslel si Ferda a jako vždy po návratu šel ustájit koníky. Když je ošetřil, přitiskl se k lesklé srsti hřebce Lorda, hladil ho po hřbetě, po krku a hebké, trpělivě pročesávané hřívě. Cítil teplo zvířete a tep jeho srdce a děkoval mu za dřinu, kterou spolu s jeho družkou Lady odvádějí. Jen dva koně už měl, dva mu sebrali a nepomohl ani kyj na ně nachystaný. Jednou přišli a odvedli, co chtěli. Byli by

vzali Lorda a Lady, ale Ferda by nasadil vlastní život, aby nepřišel o dva nejmilejší koně. Domlouvali mu, že když jim nedá dva, přijde o všechny čtyři.

„Tak hospodaříte, že musíte furt krást, co?“ odvážil se říci, ale odpovědi se mu nedostalo.

Těm, co mu přišli koně odvést, to také moc milé nebylo, někteří byli jeho dřívější kamarádi, dá-li se to tak říci. Také dřív měli hospodářství.

Ferda tušil, že zrovna tito dva chlapi jen plní rozkazy, ale netušil, že si ho potají váží za statečnost, i když mu nezáviděli úděl s předepsanými dodávkami a dřinou bez možnosti výpomoci. To si každý zbaběle pořádně rozmyslel, zda půjde pomáhat „kulakovi“. A že Ferdovi nesebrali všechno a nevyhnali ho nebo nezavřeli, jak to dělali jinde, bylo jen zásluhou toho, že hospodařil v tak malé vesnici, kde se každý znal s každým a přece jen roky do kolektivizace žili vcelku družně.

Nebo za to možu děkovat smrti Kristýnky, myslel si Ferda a domníval se, že je to jen projev soucitu s tím, jak brzy ho opustila.

Ve skutečnosti to bylo tak, že díky „tomu dacanovi“, jak synovce Františka Ferda nazýval, ho nechávali žít. Záleželo skutečně na libovůli kolektivizátorů, koho potrestali a koho nechali. Případné následovníky měly odstrašit právě předepsané dodávky do JZD. Každý si to pak rozmyslel, aby dřel sám a většinu toho, co získal, odevzdal. A tak zbyl jen Ferda jediný, zatrpklý, ale zabejčený. A naivně se domníval, že to dělá pro své kmotřence. Především pro Františka, ale i pro dítě, které se mělo narodit.

2.

Narodila se holčička, pojmenovali ji Jana. Opět se Marii podařilo odradit manžela od toho, aby dali dcerce jméno po ní. „Nebudu žádná stará, chcu být sama a chcu, aby aj cérka byla sama," řekla. Kupodivu na ni František netlačil a kývl. Bylo mu to stejně jedno. Když to není zas ogara, ať si děvuchy nakonec pojmenuje, jak chce, myslel si a víc se nenechal rodinnými záležitostmi obtěžovat. Měl svého dost. Patřil ke stalinistům, kteří v té době posilovali své pozice vytvářením atmosféry strachu. Přibývalo lidí zavřených v lágrech – ať už politických vězňů, nebo těch, co odmítali vstoupit do družstva nebo hlásících se ke své náboženské víře; odsunovali se domnělí kolaboranti a praví kolaboranti se naopak usazovali na okrese v nejvyšších funkcích. Jedním z nich byl jeho kamarád Ohradník, ačkoli... Někdy mu nerozuměl a nevěřil v jeho přesvědčení. Spoléhal na známosti se Slánským a Čepičkou, ale také měl kontakty v zahraničí – na Západě. František měl podezření, že to Radek hraje na dvě strany, a skoro si byl jistý, že kdyby tyhle čistky režim „nepřežil", Radek by z toho opět těžil. V tom byli rozdílní. František byl jen na jedné straně – na té východní.

Křtiny uspořádali Františkovi rodiče. Tentokrát si je musela tvrdě vynutit jeho matka. Dlouho odmítal, nenáviděl církevní obřady. Nazvala ho neznabohem a řekla, že nedovolí, aby byla její vnučka nepokřtěná.

„Šak to uděláme u nás a soudruzi sa to nemosíja dozvědět," prohlásila filištínsky. Ustoupil. Jen si nebyla jistá, zda je opravdu tak zásadový nebo se jen přizpůsobil tomu, čí chleba teď jí. Odmalička ho s mužem vedli k víře; tak se od ní odvrátit jí přišlo neuvěřitelné. Jeho bratři i s rodinami

do kostela chodili. Přemýšlela, jak ten jeho ateismus snáší Marie, o níž věděla, že je upřímná katolička, stejně jako její sestra a matka.

A tak se zbytek rodiny zaradoval, že bude Janička pokřtěná a že se našla opět příležitost k setkání.

Letní počasí dovolilo uspořádat hostinu na dvoře. Postavili tam stoly, naložili na ně, co hospodářství dalo, popíjela se, jak jinak, slivovice a také domácí likéry. I Mariin vaječný koňak tam byl.

Všem chutnal, ťukalo se na zdraví Janičky i její matky, které zbývaly do konce života dva měsíce.

3.

Rodiny Marie a Františka se po křtinách zklidnily. Mají tři děti, snad to zase dají dohromady, doufali všichni a popravdě řečeno, každý měl dost starostí s přežitím v době, kdy nic nefungovalo, jak by mělo. Uměle vytvářeným družstvům se nedařilo vyprodukovat potřebné množství a kvalitu potravy pro národ a ten zase neoceňoval snahy zakladatelů nové epochy zvané budování socialismu. Co o tom kdo věděl? Osnovy, jimiž budou soudruzi vtloukat do hlav národa dalších čtyřicet let ideály režimu postaveného na ideologii marxismu-leninismu, teprve začínaly vznikat. Kdejaký nevzdělanec se mohl pasovat na instruktora, stačilo nabiflovat se potřebné věty, které měly nahradit kázání v kostele. Lidé na Gottwaldovsku i Kroměřížsku však dál poslouchali své faráře a snažili se žít podle desatera, chodili ke zpovědi, křtili děti a posílali je k přijímání.

Vždy večer, než dala Marie každému ze svých tří dětí pusu na dobrou noc, se s Františkem a Aničkou modlila

Andělíčku můj strážníčku. Dělala, že nevidí nenávistné pohledy otce dětí, byl-li náhodou v tuto časnou hodinu doma. Mnohokrát jí to zakázal, stejně tolikrát jeho zákaz nerespektovala, takže jeho dvě starší děti už uměly modlitbičku odříkat.

Marie se modlila Otčenáš. Našla způsob, jak si ho odříkat před spaním. Stalo-li se nějakým řízením osudu, že usínali spolu, stačilo dělat, že spí. Dávno už přestala manželovi vymlouvat, jak je nebezpečné vzdát se Boha. Vlastně toho nechala poté, kdy jí místo odpovědi na podobnou repliku dal facku a zařval na ni:

„Já ti dám Boha, já ti ukážu, kdo je tady Pánem bohem!"

„Málem mi hlava ulétla," dělala pak hrdinku před Jitkou a popisovala, jakou necitelnost a razanci do té facky tenkrát dal. „Ještě mi pohrozil: ‚A běda ti, jestli toto budeš hučet do děcek, to ti povídám. Běda ti,'" napodobila ho.

Zatímco jemu se v knihovně začínaly hromadily politické knihy a přibývaly budovatelské romány sovětských autorů, ona si schovávala bibli pod matraci. Udivovalo ji, jaký se z něj poslední dobou stal vášnivý čtenář. Zůstal-li večer doma, namísto toho, aby si s ní povídal, hltal autory, o kterých se ani ona ani on nikdy neučili. Nějaký Baklanov, co napsal *Píď země*, od které František jako by se nemohl odtrhnout. A také Šolochov, uvedený v románu *Rozrušená země*. František ho přečetl za pár dní a pořád o něm mluvil a nutil ji, aby si to také přečetla. Ještě že měla výmluvu na děti. Janičku kojila. S Františkem už žádnou práci neměla, jak byl hodný, a Aničce promíjela, že trochu zlobí, když se dožaduje její pozornosti, věnované teď hlavně Janičce.

Ještě že ona žádné knihy neměla, jinak by jí je František vyházel, jak zacpal knihovnu tím, co teď přinášel domů.

„Stalinovy spisy," četla na hřbetu celé jedné řady šedivých vázaných knížek.

Ocenila škodolibě, že skříňka z třešňového dřeva nemá víc jak dvě police na knihy, a uklidňovala se tím, když ukládala do její spodní části s dvířky čisté nažehlené prádlo.

Ještě měli jednu skříňku stejné velikosti, jako byla knihovna, té se říkalo sekretář. Nahoře byl bar. Po vyklopení sloužila dvířka jako stolek. Dole ukládali všechno možné. I krabice s fotkami a s dokumenty. Protože v baru nebyl žádný alkohol, začal tam František hromadit své papíry.

Jednou se Marie rozhodla udělat pořádek ve fotkách. Uspořádala je do alba a to pak uložila do baru. Františkovy dokumenty, jichž stále přibývalo a kdykoli hrozilo, že se po otevření baru sesypou na zem, dala do dvou krabic od bot. Tehdy se také přesvědčila, že jsou to zápisy ze schůzí, na nichž byli sedláci nuceni podepsat vstup do družstva. Také si tam všimla složky, která patřila Radku Ohradníkovi – Františkovou rukou tam byl napsán tužkou jeho monogram. Nevěděla, co v ní je, byla totiž převázaná stužkou, která nešla rozvázat – jako by byla ke kartonovým deskám přilepená.

František přišel domů, ani nepozdravil, a rovnou, i v botách, zamířil k sekretáři.

„Kdybys viděla jeho výraz poté, co zjistil, že jsem měla v rukou jeho papíry," řekla Jitce. I to, jak na ni zařval: „Kdo sa ťa prosil, aby ses hrabala v tych dokumentoch?" „Málem mi vypadla z rukou Janička."

I Anička se lekla, jak sebou maminka cukla. Polekalo ji cosi, co se mezi jejími rodiči právě odehrávalo, takže začala plakat. Janička se přidala. Než je Marie uklidnila, zklidnil se i František, ale chodil pořád sem a tam, čekal, až bude

dítě uložené. Cosi ho nadzvedlo, vylekalo, nervy měl nabuzené, což Marii neušlo, a tak prodlužovala chvíli, kdy se zaobírala nejmladší dcerkou, jako by měla strach z toho, co přijde.

Snažila se ale být hrdinkou, a tak se jakoby nenápadně zeptala, co se děje.

„Co chodíš sem a tam jak tygr v kleci?“ prohodila. „Enom jsem to srovnala do tych krabic, šak už to padalo ven, když jsem otevírala sekretář,“ řekla ještě.

„Cos tam pohledávala?“ zeptal se a Marie měla pocit, že jeho naštvanost malinko pominula.

„Nic, co bych. Dávala jsem tam album, nevšiml sis?“ prohodila opět ledabyle.

„A nehrabala jsem se v tom, na to nemám čas, ani mňa nezajímajú žádné věci, mám svojích starostí s děckama dosť,“ dodala ještě, když postřehla, že to manžela uklidňuje.

Chvíli ji pozoroval. Raději se věnovala dcerkám, znala už ty jeho rentgenové studené oči. Takhle se přece nedívá manžel na manželku, která mu dala tři děti. Takhle se dívá nepřítel na nepřítele, odhaduje stupeň nebezpečí, aby se mohl připravit k obraně. Pro Marii navíc nic příjemného ve chvílích, kdy byla rozněžnělá kojením nejmladší. Uvítala by, kdyby František pochoval v náruči aspoň Anku, nebo vzal na procházku Františka, pohrál si s ním, popovídal. Ale kdepak, on tady vyšetřuje cosi, co ji vůbec nezajímá…

Zpozorněla. V těch papírech musí být něco hodně divného, když se chová jak gestapák, pomyslela si. I to, že se pak pozorněji podívá. Odložila malou do kočárku, vyrazila k sekretáři, ale on jí zastoupil cestu a napřáhl ruku…

„Chcu enom to album vyndat, co děláš?“ bránila se s rukama zkříženýma před hrudí, aby ji neuhodil do prsou,

které si chránila pro Janičku. „Já ti na to kašlu, nemám čas, s ničím mi nepomožeš, já mám akorát tak čas pročítat ty…“ chtěla říct kraviny, ale včas se zarazila. Přece jen už měla instinkt vycvičený, a tak dodala: „Faktury či co to tam máš.“

Že nejde o faktury, však věděla. On se ovládl, a tak vyndala album, odnesla ho do kuchyně a položila na kredenc.

„Aspoň ho budu mět při ruce,“ řekla. „Nechceš se podívat, vaši mi poslali fotky z křtin,“ nabízela Františkovi smír.

„Nemám čas,“ odsekl a zavřel se v pokoji, kde se začal horečně hrabat v krabicích s dokumenty.

„Panebože, daj, ať mi to nenosí dom,“ pomodlila se v rychlosti a začala ohřívat jídlo.

„Budeš jest?“ zeptala se, jen co se vrátil do kuchyně.

„Dám si, ale potom musím zas do práce,“ souhlasil.

Ještě když jedl pečenou koroptev s bramborovým knedlíkem, pozoroval Marii, zda se přece jen nějak neprozradí, jestli četla či nečetla… Seděla proti němu u stolu a mlela cosi o dětech, o tom, že si konečně dala ušít ten kostým, jak jí tenkrát na něj dal peníze…

Její slova ho ukolébala, jídlo bylo opět dobré…

Jen co je pravda, vařit umí, pomyslel si. Víc ho na ní už nezajímalo. Uvědomil si, že od té doby, kdy mu navrhla rozvod, se o něm už nezmínila. A on také ne, ale byl ostražitý.

Nemohla nikdy vědět, co ho kdy naštve. Čím si ho ještě víc znepřátelí. Že se tak stane i kvůli jejímu smyslu pro pořádek, by ji nenapadlo, ani kdyby byla opilá. A to se stát nemohlo, protože kojila. A když kojila, tak by si nedala ani štamprličku.

Zato on popíjel čím dál víc. Doma ne, doma nikdy neměli nic kromě slivovice od kmocháčka, kterou ale Marie neměla ráda. A občas ten vaječný koňak. V onen zářijový

podvečer, kdy se nedočkala vděku za snahu uklidit v sekretáři, doma jednu láhev měli. Uloženou v kredenci. Zbyla od křtin. „Nedáš si štamprlu?“ zeptala se ho. „Je tam od křtin vaječňák,“ dodala.

„Nemám čas, mám moc práce, musím jít,“ odbyl ji. Odstrčil prázdný talíř, šel do chodby, sundal z věšáku sako a za chvíli slyšela prásknutí dveří.

„A zase sama,“ povzdychla si. Vzala pletení, tentokrát měla načatou čepičku pro nejmenší dcerku, a usadila se v kuchyni. Přitáhla druhou židli, na kterou si položila nohy, a začala kmitat prsty. Pletení ji uklidňovalo, zapomínala přitom na trápení s mužem.

Spěchala, neboť počítala s tím, že babí léto může kdykoli skončit a chtěla mít pro miminko něco pěkného. Plánovala, že k čepičce ještě uplete svetřík, vzor jí dala Vlasta a Marie už se těšila, jak do toho Janičku oblékne a jak ji zase budou všichni lidé na ulici chválit.

Před půlnocí se přesunula do ložnice s manželskou postelí, do které však už dávno uléhali každý zvlášť.

Žiju jak jeptiška, pomyslela si předtím, než usnula. Jak jeptiška, akorát že tá má méň práce než já... A to je mi teprve dvaadvacet roků... Tož tak to bude furt?

Už si neodpověděla, protože usnula. Ráno se probudila vedle manžela. Ani nevěděla, kdy v noci přišel. Nebyl doma, ještě když kojila malou ve dvě v noci.

Druhý den bylo 26. září 1952. Přišel domů nezvykle brzo.

„Jedeme v noci do Prahy, mohla bys byt hore a ve tři mě zbudit?“ požádal ji. „A vyžehli mi gatě,“ dodal.

Najedl se, vykoupal a šel si lehnout do ložnice.

Kolikrát už chtěla koupit budík, ale stál moc peněz, raději je dala za jídlo. Proto teď musí být vzhůru, aby mohl

spát on – když bude řídit až do Prahy. Poslední dobou tam jezdili dost často a ona ho vždycky budila.

Vyžehlila mu kalhoty a pověsila přes opěradlo židle. Sedla ke stolu a pokračovala v pletení čepičky pro Janičku, aby jí ten čas do doby, kdy má vzbudit Františka, utekl.

Podle oficiální verze o její smrti byl toto poslední úkon v jejím životě. Ráno ji našel Františkův kolega z OV KSČ mrtvou v kuchyni. Prý otrávenou svítiplynem ze sporáku.

Když František nepřijel na dohodnuté místo, odkud měli jet do Prahy, vydal se kolega k němu. Tak to aspoň vypověděl u výslechu a tak se to doneslo k Mariině rodině.

Domovní i bytové dveře byly odemčené. František spal, nic prý nevěděl. Jemu ani Aničce a Janičce, které byly tu noc v bytě, se nic nestalo. Nejstarší dítě bylo shodou okolností u kmocháčka.

„O Mařenčině pohřbu žehem jsme se všeci dozvěděli telegramy. Aj Františkova rodina," řekla Jitka Aničce. Popsala, jak všichni přijeli do Olomouce časně ráno odhodlaní poprosit Františka, ať dovolí ženu pohřbít v zemi. Jeho rodiče nabídli uhradit výlohy spojené s převozem rakve do Bojkovic, kde byl pochovaný Mariin otec.

Vdova po něm si před ním klekla na kolena.

„Františku, daj mi ju, pochovám ju k jejímu tatovi," prosila zoufale.

Lidé v obřadní síni to sledovali s netajeným údivem. Jedni, Františkovi soudruzi, naštvaně, druzí, Mariini i Františkovi příbuzní, zděšeně.

„Nejde to, bude spálená," řekl jen a dal pokyn k zahájení obřadu.

*

Ještě dlouho po pohřbu o jeho neoblomnosti, o nezvykle rychlé kremaci, která se konala druhý den po Mariině smrti, i o nedůvěře ve způsob, jak zemřela, mluvila celá Kroměříž. Ve městě to vřelo, lidé si povídali všelicos, ale jak se zakrátko dozvěděli, vyšetřování potvrdilo Františkovu a kolegovu verzi, že šlo o nešťastnou náhodu. Nikdo tomu neuvěřil, už vůbec ne obyvatelé domu, kteří tvrdili, že domovní dveře byly zamčené, ale nezbylo jim nic jiného než přijmout oficiální pravdu. Ještě se Kroměřížští dozvěděli, že nejmladší dcerka je v kojeneckém ústavu a starší dvě děti si rozebrali příbuzní. Víc nic.

František se z bytu druhý den po smrti manželky odstěhoval do jiného, který mu sehnal Radek Ohradník. Zakrátko vzali Františka do vazby, odkud odešel po dvou měsících zbaven viny.

To mělo lidem stačit, ale nestačilo. Kdyby byl nevinen, proč ho vyhodili z OV KSČ a poslali do dolů? ptali se, ale odpověď neznali. Neměli se ji nikdy dozvědět jak obyvatelé Kroměříže, tak vyšetřovatelé. Případu se ujali po neúspěchu kroměřížských kriminalistů zlínští. Snahu krajských vyšetřovatelů však zmařil jedním přípisem nějaký podplukovník Hanulík z Hlavní správy Veřejné bezpečnosti v Praze. Případ zastavil telegraficky, ale nezabránil tomu, aby Františka poslali kriminalisté do vazby.

František tam strávil dva měsíce. Pustili ho pro nedostatek důkazů, ale musel do Ostravy fárat. „Proč, když je nevinný?“ ptali se opět lidé.

„To se ptám já dodnes,“ řekla teta Jitka Ance. „Dodnes nevím, proč musel do dolů, přišel o kariéru. Pořád mi něco říká, že tu cosi nehraje, ale marně jsem se snažila cokoli

zjistit. Pokaždé mě zastavili – měla jsem několik anonymních telefonátů, ať se o to nestarám a ať myslím na to, že mám děcka."

I Anka už tušila, že příběhu, který jí teta po částech vyprávěla, chybí konec.

O osiřelé děti se starali Františkovi příbuzní. Oženil se po dvouletém vdovectví. Děti se neměly dozvědět, že nemají vlastní mamu. Jediný, kdo si mohl Marii trochu pamatovat, byl František. Ančiny i Janiny první vzpomínky patřily už Jarmile, jejich druhé matce.

Tady končí část příběhu, který si Anka sestavila z toho, co jí vyprávěla teta Jitka. Potom si role vyměnily a Jitka se dozvěděla o tom, co prožívala její neteř.

2. část

JARMILA

1954–1966

Tři fakani věnem

1.

Všichni tři jí říkali maminko. Že není jejich maminkou, věděla první Anka díky paní Zelenkové. Marně se snažila zjistit víc od stařenky či staříčka. Vyděsila je.

„Ano, tvoja mama se otrávila plynem, byla to nešťastná náhoda," řekla pak stařenka. Staříček mlčel.

Anka si toho z raného dětství moc nepamatovala. Zbyly jen záblesky ze života v malém domku v Zádveřicích, kde žili s babičkou, jak děti říkaly Jarmilině matce. Anka si vybavovala až okamžik, kdy začala chodit do první třídy. Už uměla číst, naučila se to díky staršímu Františkovi, jak mu nahlížela do slabikáře a čítanky. Ježíšek – ještě na něj věřila – jí přinesl v první třídě Zápotockého *Barunku*. Uměla ji brzy celou nazpaměť. Pak přečetla Šufánkova *Pepíka Nezdaru*, knížku, kterou dostal František.

Se čtením ale byla potíž, maminka to neviděla ráda. Pořád Ance dávala nějakou práci. Děvče nechápalo, proč si nesmí číst, když tatínek má plnou knihovnu svých knih,

které po večerech také četl. A proč jí je tedy Ježíšek začal nosit, když je nesmí číst?

O dalších Vánocích našla pod stromečkem román nazvaný *Šťastnou cestu, Sášo*. Radovala se, jak je ta kniha tlustá a jak voní! Ke každé ráda čichala, tiskařská čerň jí voněla; kvůli knížkám byla ochotná přistupovat na různé kompromisy. I udělat práci za Františka, který jí za to půjčil svůj vánoční dárek s názvem *Opičí král*.

Byla by četla všechno, a nebýt toho, že tatínkovy knížky se jí zpočátku vůbec nelíbily, zdolala by je také. Jenže Stalinovy spisy, ať otevřela, který chtěla díl, jí nic neříkaly. Přečetla pár vět a nevěděla, o čem jsou. Slibovala si, že je jednou stejně přečte, jenže spisy z knihovny zmizely. V první řadě se náhle objevily romány od sovětských autorů. Začala je jeden po druhém číst. Prokousala se Šolochovovou *Rozrušenou zemí* a ještě tlustším románem nazvaným *Píď země*. Proti tomu byly dětské romány jako *Divoký pes Dingo, Dívka ze Saigonu, Mladá garda, Sadako chce žít* úplné pohádky.

Dál už se jí tituly z domácí a školní knihovny pletly. Jisté je, že co bylo k mání, to přečetla. A netušila, co k mání není. Pod vlivem cenzurované literatury a cenzurovaného učiva ve škole, do které začala chodit v roce 1957, si vytvořila svět, kde dobro vítězí nad zlem, kde chudoba je ta jediná pravá ctnost, což rozhodně nemohla tvrdit o sexu a bohatství, aspoň podle toho, co se jí vtloukalo do hlavy.

O sexu se nedočetla nic ani v matčiných knihách, které bratr František objevil schované ve skříni s prádlem. Anka si vybavovala jen pár názvů, ale na jeden nezapomene nikdy – *Libuška z myslivny*. To se četlo! Doslova hltala příběhy červené knihovny. O tom, jak si chudou dívku vybral bohatý muž a jak dal přednost lásce před zájmy své mamonem

zaslepené rodiny, četla do té doby, než macecha začala skříň zamykat.

Zakrátko se však František s Ankou naučili dveře od skříně vysazovat. Tak Anka dočetla všechno, co tam matka schovávala – jistě i před manželem – a dostalo se jí k budovatelskému čtenářově vzdělání ještě i toho životního. Věděla, co chce. Ano, chce být vzornou manželkou bohatému a milujícímu muži. Lásku si představovala jako spojení dvou lidí opačného pohlaví, ale jen do pasu. Děti se dělaly líbáním a objímáním. V tom měla jasno. I v tom, že líbání je tudíž nebezpečné, protože by mohla otěhotnět. Dobré vědět...

Rozhodla se, že nikdy nedopustí, aby jí její budoucí manžel dělal to, co dělá otec matce. Slyšela je v noci, jak bušili do postele a přitom oba sténali. Pamatovala si strašné okamžiky, když se v noci tím hlukem probouzela. Spali všichni v jedné místnosti. Anka si tenkrát zapsala do paměti: Nikdy nedopustit něco tak hnusného! Její vztah bude plný jemnosti a ohleduplnosti, jako v těch matčiných románech!

2.

Do paměti se jí uložila také tragédie, jíž bylo náhlé kmocháčkovo úmrtí. Ve čtyřiapadesáti zemřel na černou žloutenku. Říkalo se, že mu vlezly krysy do polévky, kterou nechával vychladnout na schodech. Anka ho milovala, nejen proto, že jim vozil hračky a dobroty, ale i proto, že se s nimi mazlil. Nevěděla, co znamená zemřít, ani proč všichni pláčou, ale když jí řekli, že odešel za Kristýnkou, divila se, proč jsou tak smutní, však pořád říkal, že za ní chce.

Brzy po jeho pohřbu se Františkova rodina odstěhovala ze Zádveřic do domku po kmocháčkovi, do vsi, kde bydlela

i stařenka se staříčkem a strýc Pepa s tetou Alenou, kteří měli syna stejně starého jak Janička. Bratranec se jmenoval Josef, říkalo se mu Jožin nebo Pepík.

Domek, kde teď Anka bydlela, patřil malému Františkovi. Připsal mu ho kmocháček v závěti. A protože byl nezletilý, ujal se majetku jeho otec. Nechal zbourat stáje, přilepené k chalupě. Přistavěl koupelnu s kotlem na dřevo a uhlí a jednu místnost, jež nějaký čas sloužila jako ložnice dětí. Bohužel začala brzy plesnivět a on už nenašel čas ani peníze na opravu, a tak nakonec spávali všichni v ložnici, do níž se musely k postelím a skříním vejít i sekretář a knihovna.

Do druhé třídy šla Anka už v novém bydlišti a tehdy jí paní Zelenková řekla pravdu o její mamince. To změnilo Ančin vztah k maceše. K Ní. Už ne maminka. Do té doby to ještě jakžtakž šlo, i když by se Ance mnohem víc líbilo, kdyby si mohla častěji hrát a měla s čím, kdyby jí Ona nenakládala tolik práce a facek či nářezů řemenem. Jakmile poznala pravdu, začala být vzdorovitá. Asi to maceše došlo, jak jinak si mohla vysvětlovat, co se s tou děvuchou děje. Nikdy to s ní nebylo lehké a od jisté doby to začalo být pro obě nepřekonatelné.

To už tatínek přestal jezdit do práce na motorce. Odložil kožený kabát a helmu a začal pracovat v místním JZD jako účetní. V práci skoro spával, jak se občas vyjádřila Jarmila, když ho hubovala, že věčně není doma a že ona je na ty tři haranty sama. Tak to Anka slyšela.

Většinou na sebe potom křičeli, jednou Anka zaslechla, jak Ona vyčítá tatínkovi, že jí slíbil, že budou jen dvě. Chvíli Ance trvalo, než pochopila, že je řeč o nich – o dětech. Tenkrát ještě nevěděla, co jí později řekla paní Ze-

lenková. Potom si to už uměla dát do souvislostí. Jenže ji potom trápilo, které dvě by to měly být. Přímo bytostně cítila, že Janička a František. Určitě jí nejvíc vadím já, myslela si.

Nakonec, nedalo se nepoznat, že se k ní Ona chová jinak než k oběma sourozencům. Janičce to Anka promíjela rovnou, byla mladší, i Anka měla pocit, že ji musí ochraňovat, byť byl mezi nimi věkový rozdíl necelý rok. Ale proč je František lepší než ona, to nedokázala pochopit. Asi proto, že je to ogara, řekla si.

Tak si pro sebe uzavřela další křivdu. Už jich měla plný pomyslný notýsek. Zatím si je zapisovala v hlavě, ale potom se stal zázrak. Najednou nevěděla, co je vzácnější, zda chvíle, kdy jí dovolili jít ke stařence a staříčkovi, nebo…

Tatínek jednou přinesl domů účetní knihy a dal je dětem, ať si do nich kreslí. Knihy měly černé tuhé desky a uvnitř různé kolonky, ze kterých si Anka začala tvořit novinové rubriky. Do nich vpisovala zprávy z dění doma, ve škole, u sousedů, kreslila k tomu obrázky a vydržela si tak hrát, kdykoli měla hotovou práci doma. Zakrátko se stal druhý zázrak – Ona začala také chodit do práce. Do stejné jak tatínek. On se stal předsedou JZD a ženě přenechal své místo účetní.

Pro své knihy a noviny měla Anka čas, až když udělala všechno, co měla nařízeno. Stala se z ní taková zpravodajka, že před ní začali všichni utíkat.

„Daj už pokoj s tým vyptáváním," odbývala ji stařenka se smíchem. „To je strašné děvušisko, furt se to enom vyptává... To je furt proč a proč?" dávala pak stařenka k lepšímu vnuččinu novou zálibu. Neříkala to ale hrdě, kdepak! Jak by ji mohlo napadnout, že zrovna tohle děcko by mohlo někdy studovat? Měla synovy děti předem zaškatulkované – po

škole si budou muset vydělávat. Kde by František uživil tolik krků – obzvláště když jeho žena čeká další.

Anka si všimla, že Ona začala tloustnout. Jenom na břiše. Rostlo jí a rostlo, už vypadalo jak balon.

„Asi bude mět děcko," řekla jednou Františkovi v domnění, jak ho, poučená červenou knihovnou, překvapí.

Bráška se jen škodolibě zasmál: „Tož, nebýt tebe, asi bych to nepoznal!" a se smíchem odešel k sousedům, kde měl stejně starého spolužáka, s nímž zase on trávil všechen volný čas.

Čím více se Její břicho zvětšovalo, tím méně času měla na Anku, Janu a Františka. Jak to ocenili ti dva, se Anka nestarala, ona si to užívala po svém. Našla v sekretáři baterku, kterou si přisvojila a od té doby četla i pod peřinou. Objevila v knihovně dvě velké knihy plné obrázků nahatých lidí. Černochů z Afriky. Dvoudílná knížka se jmenovala *Afrika snů a skutečností*. Jednou přistihla bratra, jak si v ní listuje. Když uviděl Anku, rychle ji zavřel a zrudl.

V tom sekretáři bylo ještě něco zajímavého, co všechny tři děti sdílely společně. Našla to Anka, nejzvědavější dítě široko daleko. To se o ní říkalo.

„Pocem," zavolala jednou na Františka, za nímž přišla i Janička.

„Nevíš, co to je?" zeptala se a podala bratrovi bílo-šedou měkkou a trochu lepkavou kuličku. Ležela na polici v knihovně vedle kahanu, který si tam tatínek nechával na památku z doby, kdy pracoval v ostravských dolech.

„Ukaž," řekl František a znalecky kuličku obhlížel. Jen co zjistil, že se dá tvarovat, jako by byla z plastelíny, začal z ní vyrábět různé tvary. Zvláštně voněla, Anka si k ní přičichla

a zdálo se jí, že cítí mátu, jakou měli v zahrádce, o kterou se musela starat.

Jak si tak k té kuličce čichala, najednou ji dala do pusy a začala ji žvýkat. A kulička se poddala jejímu jazyku a nechala se válet, kousat, aniž by jí ubylo.

„Puč mi to také," řekl František a udělal totéž. Došlo i na Janičku.

A tak si děti požvýkaly tatínkovu žvýkačku. Poté co si jí ilegálně užily, spořádaně jí vrátily tvar, který měla, když ji Anka objevila, a v tichém spiklenectví se těšily, jak si ji zase půjčí, k čemuž však nedošlo. Tatínek to asi poznal, a tak ji někam schoval nebo vyhodil. Děti však na ni brzy zapomněly, protože se o pozornost přihlásila nová členka rodiny. Sestřička Jarmilka. Říkalo se jí Jaruška.

„Další krk," slyšela Anka stařenku, jak se o přírůstku v synově rodině baví se snachou Alenou. „Ale mami, cos čekala, že si ho nepojistí děckem?" podivila se Alena.

To už Anka věděla, že Jaruška je její nevlastní sestra, ale měla ji ráda. Maminka však začala brzy po porodu chodit opět do práce a Jarušku si brala s sebou. To už byla ve školním věku i Janička. Školky se tenkrát na vesnicích tak malých, jako byla ta, kde žili, nezakládaly. A maminka o tu práci v JZD nechtěla přijít, tak si ani mateřskou nevybrala. Vozila si Jarušku v kočárku s sebou do kanceláře.

3.

Jarmila se práci účetní brzy naučila. Bylo jí někdy až moc, nastavovala noci, ale to jí nevadilo, hlavně že už nemusela běhat kolem děcek. Libovala si, když začaly všechny chodit do školy, a těšilo ji i to, že se s nimi nemusí učit. Šlo jim to samo. Na třídní schůzky nechodila a jejich otec už teprve ne.

Starší dvě se nejen dobře učily, ale zvládaly čím dál víc práce kolem domu, a tak Jarmila stupňovala nároky a sama si od domácích povinností ulevovala. Už nemusela poklízet dobytek, chystat do kamen, nosit vodu, starat se o zahrádku. Zasela, ale zbytek už nechala na děckách. Každou sobotu musely uklidit celý dům.

Na Jarmilu zbyly nákupy, vaření a praní. Vaření odbývala, měla neměnný repertoár od pondělí do pátku. V sobotu a v neděli bylo maso. Řízky, vepřo-knedlo-zelo, domácí uzené s bramborovou kaší nebo s kyselým zelím, medvědí tlapy.

Starost o to, co se doma jí, si nepřipouštěla. S omluvou, že vařit pro tolik lidí jinak nejde, ani neměnila pořadí jídel. V pondělí hodila do vařící vody balík širokých nudlí, uvařené je scedila, mrskla do mísy, k tomu přidala kus ztuženého tuku, sůl a pepř.

Chuděra Anka. Tohle jídlo nenáviděla tak, že se pro ni stalo pondělí nejsmutnějším dnem. Dokud chodila do školy ve vesnici, kde neměli obědy, stavovala se cestou ze školy u stařenky, která už pro ni měla něco nachystaného. Jenže co pak následovalo! Nemohla přiznat, že se najedla u stařenky, a tak dostala na talíř totéž co ostatní. Nechápala, jak je možné, že to snědli. Ona nedokázala pozřít ani lžíci té odporné hmoty, která stačila ztuhnout a stala se ještě odpornější – i na pohled. Jarmila ji nechávala sedět nad talířem mazlavé hromádky i dvě hodiny. To bylo trápení! Ale jednou na to Anka vyzrála. Nacpala nudle do kapes u šatové zástěrky a pak je nabízela psovi. Přičichl a odvrátil se. Ance nezbylo než nudle zahrabat do země. Od té doby se snažila mít v pondělí na sobě cokoli, co mělo kapsy, a nikdy nepřiznala, proč je má mastné. Jarmilu napadlo, že schovává do kapes krajíce chleba se sádlem.

V úterý bývala rajská, další jídlo, které Anka nenáviděla. Jarmila se neunavovala s receptem; na ztuženém tuku opražila mouku, vyklopila do toho dva rajské protlaky, osolila to, zamíchala a bylo. Bez cukru, hřebíčku a skořice. Knedlíky udělala narychlo z hrubé mouky, s práškem do pečiva. Ance to bylo o něco méně odporné než nudle, ale rozhodně si nepochutnala. Hlad je hlad a denně ke stařence chodit nemohla.

Zbylá jídla už jí tolik nevadila.

Ve středu mívali čočku a brambory, někdy – spíš výjimečně, i vejce natvrdo. Ve čtvrtek bramborový guláš. Jen kdyby v něm neplavaly moučné hrudky. Aby ho bylo dost, zahušťovala ho Jarmila moukou rozšlehanou ve vodě. Anka neměla ráda ani páteční varmužu, což je krupicová kaše, v níž jsou rozmíchána vejce. Raději by to jedla nasladko, ale máslo mohl jen tatínek a kakao děti vůbec neznaly.

Jediný nápoj, který jim Jarmila uvařila, byl černý čaj. Stál ho vždy na kamnech hrnec, k večeru už to bylo cosi hodně tmavého potaženého jakoby rzí, kterou připomínala vrstva, jež se na povrchu vytvořila. Nikomu to nechutnalo, každý večer se čaj vylil, ale ráno ho uvařila opět.

Nebyla tak bezduchá, prostě si nelámala hlavu. Ještě že měla děcka u stařenky bílé kafe, někdy i z kozího mléka. Vzácně jim stařenka udělala i vodu se sirupem.

Jarmila nikdy nejedla, co uvařila. Jakoby na protest proti tomu, že musí vyvařovat pro ty fakany. Anka ji však několikrát viděla, jak jí potají. I salámy, které dávala tatínkovi. Vždy je měla schované před dětmi a svědomí ji z toho netrápilo.

Majú co do huby? Majú, utěšovala se.

Postupně ztrácela ochotu dávat jim víc, než bylo nutné. Citově i materiálně.

Opravdu šťastná byla pár let po svatbě. Jeho děcka měla opravdu ráda. I mateřskou dovolenou dostala, protože Janičce byly teprve dva roky.

Františka si často brával k sobě, dokud žil, jeho kmocháček. Tříletá Anička byla samostatná, což ji naučila Františkova švagrová Alena. Ke svému tříměsíčnímu synovi si ji vzala hned po Mariině pohřbu, rovnou z kroměřížské nemocnice, kde byly s Janičkou hospitalizované. Přinutila ji k tomu její tchyně. Slíbila, že jí s Ankou bude pomáhat. A dodala, že když mají teď s „tatou" už jen tu jednu místnost, dá rozum, aby malá žila u syna a snachy.

Nikdy se nikdo nedozvěděl, kdy se František s Jarmilou dohodli na sňatku. Znali se ze Zádveřic, kde František s Marií rok po svatbě žili. Zádveřice a Kroměříž však nemají jediný styčný bod, kde by se mohli potkat.

„Snad ve Zlíně, šak ona je stejná soudružka jak on," snažila se na to přijít teta Jitka. Stařenky by se Anka neptala, řekla by, že neví. Anka ji však podezírala, že ví moc dobře, protože má v Zádveřicích přece bratra.

„Já ti povídám, Aničko, že se dali dohromady, ještě když tvoja mama žila. Ale potvrdit to nemůžu," pronesla Jitka. Kvůli objektivitě dodala: „Ale nemyslím si, že mama zemřela kvůli ní. Vzal si ju až za dva roky potom. Vím, že mezitím měl moc žen. Až táto ho dovedla zastavit," odfrkla si Jitka.

4.

Jarmila byla žena velmi praktická a pracovitá. Bylo to na ní vidět, měla malou, šlachovitou postavu. Ani gram tuku navíc. Hned po svatbě se pozemek u domku v Zádveřicích změnil v zeleninovou zahradu. Matka jí pomáhala. Nejen

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.